

Catalogus dissert.

I. J. Semler.

1. Obijt. Super 2 Timoth. III. et IV.
2. Sessionis VII Concilii Trident. exemplum.
3. De Regeneratione monastica.
4. De prestantia theop. acaemalica pro se dicta biblica.
5. de infelicitate hominum profanti.
6. de Christi ad Alagarum epistola.
7. de imagine divina in humana spsi natura.
8. de mysticarum interpretationum studio.
9. Antiquitatum Nomenotiearum et Tertull. specul.
10. de tempore, quo scripta fuerit epistola Pauli ad Galatas.
11. Baptizatos fuisse, de quibz agit. Act. XIX. 5
12. de propagata per Hispaniam inter Germanos ref. christ.
13. de discrimine notionum vulgarium et christianarum in libro N. S. observando.
14. In Math. I. 17.
15. de cavenda molesta sedulitate sacra.
16. In Luc. I. Gabrielum spir. s. non esse.
17. Jesum Christum esse Paulo auctore verum Deum et verum hominem. disp. II.
18. Illustratio antiqui carminis ex evangelio Hebraeorum.
19. De vario et impari veterum studio in recedenda historia desensus ad interos.
20. spiritum s. recte describi personam.
21. de Despodorus et evangelio Hebraeorum.
22. de discrimine inter iudeos et hereticos.

II. J. A. Neiffelt.

23. Singularis providentiae divinae in pace religionis vestigia.
24. de discernenda propria et tropica dictione.
25. de Catenis patrum graecorum in novum.
26. in 1. Pet. II. 20 et 27.
27. in disp. conditionis anglicae Luc. III. 14.
28. de Christo homine regnante.
29. eam auctoritatem divinam religionis christi confirmare sequit maioribus legitimatione hincitica.
30. ad Hebr. II. 11.
31. in 2. Cor. III. 17.
32. ad Num. XXIII. 17.
33. in Job. XII. 20-28.
34. de vera vi nominis filiorum dei.
35. In 2. Thessal. II. 1-12.
36. In Job. XII. 1-57.
37. In Job. XII. 19-27. 33.
38. (aliqui in suo Regn. univ. N. D. - 1741)
T. 8. Quae est 8y 2 Cor. III. 6.

N. 129.
1.

22.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE

DISCRIMINE

INTER

Σ Α Ρ Κ Ι Κ Ο Υ Σ

ET

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ

QVAM

PRAESIDE

VIRO SVMME VENERANDO EXCELLENTISSIMO AMPLISSIMO
DOCTISSIMO

IOANNE SALOMONE SEMLERO

S. S. THEOL. DOCTORE, ORDINIS THEOLOG. SENIORE

SEMINARII REGII DIRECTORE

REGIORVM ET HALBERSTADIENSIVM ALVMNORVM EPHORO

PRAECEPTORE ATQVE PATRONO

OMNI PIETATE AETERNVM COLENDO

DIE XIV. DECEMBR.

H. L. C.

PVBLCICE DEFENDET

AUCTOR

IOANNES THEOPHILVS VOGT

BEROLINAS

THEOL. CVLTOR ET SEMINARII REGII THEOLOG. SENIOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE

LITTERIS IOANNIS CHRIST. HENDELII

MDGCLXXVIII.

6½

Erasmus in Hyperaspiste cap. 37.

Si bonus medicus est, qui quibuslibet quaelibet porrigit pharmaca, fit bonus theologus, qui nulla vel personarum vel temporis habita ratione quomodecunque promulgat verbum Dei.

DE
DISCRIMINE
ΤΩΝ ΣΑΡΚΙΚΩΝ ΕΤ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ.

§. I.
Omnium quae elaboranda sumere mihi potuissim thematum
nullum mihi huic nostro temperi meoque ingenio aptius videbatur,
quam hoc, quod inquit in discrimen illud τῶν σαρκικῶν & τῶν πνευ-
ματικῶν. Videbar enim mihi satis certo intelligere, hoc discrimen no-
stro tempore tantum non neglectum esse, atque de eo aut perraro aut
fere nunquam in libris Theologorum paulo copiosius agi, si a paucis
quibusdam, iisque propterea plerisque parum probatis, discesseris; quum
tamen in Novi Testamenti corpore non solum locum habeat, verum
etiam

A

etiam in primis christianae religionis saeculis a sapientibus doctoribus diligenter sit obseruatum. Frequentes nostro tempore voces personant, religionem christianam nunc non iam longe abesse, quin penitus intereat; quia scilicet hic ibi multi inueniantur, qui eo, sic indignari quidam solent, progrediantur, improbae audaciae, vt aliter quam atavi & proauu nostri de religionis arce sentiant; necesse enim esse, vt omnes omnium nationum omniumque aetatum homines easdem de religione christiana, deque externa eius, quam non minus amant, facie, habeant & retineant notiones; nisi a vero turpiter aberrare christianaque religioni inimici esse vellent. Sed non satis cogitare videntur isti duriores censores nouorum studiorum, non omnium esse posse idem ingenium, idem cogitandi exercitium; vulgare certe illud prouerbium: quot capita, tot sensus: iam luculenter declarat, fieri non posse, vt vel amatores rerum, de vna eademque re, in religione praesertim, easdem informet notiones. Ipse sane Christus, sapientissimus Dei *ἐπινομησ*, non hac ratione ad emendandam religionem accessit; sed fere semper ad auditorum ingenium & familiarem cogitandi modum sese demittit; aliter loquitur cum Iudaeis, aliter cum ethnicis; aliter etiam cum nobis locutus fuisset, si eius saluberrimas doctrinas ex ipsius ore licuisset nobis, hoc nostro tempore, ipsis audire. Alio igitur modo, vt proprius ad rem veniamus, S. S. loquitur, ad *πνευματικους*, i. e. ad homines cognitionis quodam vsu praestantes; alio modo ad *σαρκικους, υηπικους*, rudiores lectores, qui rerum tantum externarum imaginibus ducuntur, quae in sensu cadunt, sublimioris autem cuiusdam institutionis atque exercitii sunt adhuc incapaces. Exemplum igitur habent omnes christianae doctrinae interpretes & suaiores, quod sequantur, ad quod optimam hodie conformare studeant institutionem. Operae saltem pretium me facturum putauu, si breui libello hoc tam frugiferum argumentum recenserem; & tractarem ipsa de ratione, necessitate, vtilitateque huius tam diuersae methodi, & ex Nouo Testamento ea colligerem loca, quae non obscure produnt, & Christum & Paulum ista sapienti *ἐπινομησ* vfos fuisse

fuisse; tum vero & demonstrare annitar, a Philone inde vsque ad Orogenem, immo ad Augustinum vsque, hoc in tradenda publice priuatiueque religione discrimen, fuisse obseruatum. Sed priusquam ad hunc laborem, iuueni mihi academico satis arduum, me accingam, lectorem beneuolum rogo, vt nil perfectum omnibusque suis numeris absolutum a me speret, neque *κατ'επινοίας*, vt aiunt, atque acerrimo hanc dissertationem perlustrat oculo; sed vt benignum se praebeat arbitrum huius qualiscunque laboris, quem Patronorum iussu hoc omine suscepi, vt virium mearum modulum ipse experirer.

§. II.

Sacrae Scripturae illud corpusculum, praecipue qua complectitur primos christianorum libros sacros, est fons & principium omnium christianae religionis; & per sapientissimam Dei *δικονομίαν* omnia in eo sunt comprehensa, quae ad salutem vrentium veram, perpetuam, sunt necessaria. Ista videntur omni dubio carere; sed quilibet etiam, qui sine incertis de inspiratione opinionibus hos libros perlustrauerit, statim reperiet, non ex omnibus illorum partibus, doctrinam de religione christiana aequali iure & modo posse colligi, quia, e. c. magnam certe partem non solum iudaicas continet historias, humanas & a religionis sensu & vsu alienas, sed & tam frequentes variasque temporum hominumque opiniones; vt iam copiosius hoc confirmari non opus sit. Atque etsi religio christiana ex libris Noui Testamenti praecipue deriuatur, tamen & hic diuersitas & varietas argumenti redit; magna enim pars est historica, seu de rebus hominum varie gestis narrans; christianorum adeo, qui adhuc *υπηκοί, σαρκικοί* fuerunt, mediocria religionis describens exercitia; minor pars, si ad copiosiore[m] istam comparatur, constat ipsa doctrina, quae destinatur hominibus maiorum votorum studiosis, *τοῖς πνευματικαῖς*, qui aut nunquam imbiberant Iudaismum, aut reiectis iam opinionibus pristinis, Christi nobiliores doctrinas erant sequuti, *πνευματικαί* tantum ab eo, eiusque in diuini regno sperantes

beneficia, non mille annorum humanam vſitatam voluptatem &c. Itaque facile commodo lectori perſuadebitur, a nobis, qui tot poſt ſaecula iam viuimus, ſeligendas eſſe ex tot libris iſtas partes, quae ad doctrinam puriorem fidei, & morum caſtiorum pertinent, & quae noſtro tempore, noſtro cogitandi modo tam commode conueniunt, ac iſto tempore Chriſti & Apoſtolorum ſolebat tempore hominibusque aptari. Aliae vero partes, hiſtoricae, quae antiquiorum hominum, aut Chriſto apoſtolisque coaeuorum tradunt vſitatas ideas & ſententias, & iis quidem, quae tunc in vſu fuerunt phraſibus: alium omnino in locum ſunt ponendae, & minime a nobis ad nouum iplius religionis argumentum referendae. Atque, quod atinet ad idearum priſtinarum, aut varie coeuntium, originem & hiſtoriam, vilitate varia minime aut caruerunt iſtae S. S. partes, aut hodie omnino carent; ſed nos id admonemus, ad veram perfectioremque religionis chriſtianae imaginem nihil ex illis redundare emolumentum. Nempe res morales earumque ideae longe alius ſunt rationis & iuris, ac res illae phyſicae, quae in omnium hominum ſenſus pariter cadunt, nec differunt iudicia hominum, de arbore, monte, aqua &c. Sed longe aliter habet vſus ille internus iudiciorum de rebus moralibus; exinde oritur & continuatur perpetua illa diuerſitas hominum, qui religionem, ex ſcriptura ſacra, vt ſarentur, hauriendam, pari ſtudio & ſeruore omnes amare & colere poſſunt; licet externis ritibus aut loquendi formulis quam longiſſime ſint diſtincti. Nec S. S. praeire poſſunt modum intelligendi tales res morales (e. c. homines redempti, ſaluati, conciliati per Chriſtum; per ſacrificium, per *λυτρον*, regenerati per baptiſmum in verbo, in ſpiritu &c.) vnice optimum, propter legentium infinitam tot per ſaecula diuerſitatem, itaque & iſte modus intelligendi tales res. ſemper variare & differre poſſeſt, ſi vel maxime retineantur eadem phraſes & deſcriptiones talis rei, cuius natura non ſubeſt ſenſibus. Nam, vt maneamus in hac cauſa, *redimere* de hominibus & *proprie* valet, & *improprie*; *ſacrificium*, expiatio, *redimere a lege*, ſimiliter. *Rem illam ipſam*, nouum ſtatum hominis, tam illi ex-

perti

periti sunt, qui *proprie* illas phrasas intellexerunt, quam isti alii, qui *improprie* talia dici & scribi statuerunt. *Regenerantur* homines, qui *verbis*, ut loquuntur, *vim* cum aqua coniunctam esse statuunt; *regenerantur* & illi, qui hoc negant, atque a Lutheri durioribus phrasibus, de aqua *deificata*, cum deo *permista*, omnino abstinent &c. Scilicet lectores, qui quotidie augent facultatem & usum cognoscendi, semper aliquid adiungunt, quod nec scriptura isto tempore expresserat, nec hic ille interpretres vnice exprimere potuit. Nec est, quod reprehendamus hunc varium intelligendi modum & usum; nisi velimus ob stare felicibus religionis christianae in ipsis hominibus incrementis; praestantia saltem nostrae religionis minime sic est describenda, ut christiani omnes nihil aliud, nihilque aliter intelligere debeant in scripturae sententiis, quam quod sic omnino intellexerunt, aut primi illi christiani, quos falso solent multi omnibus animi cognitionisque exornare dotibus; aut hi illi interpretes, nisi simul praeferamus externae coniunctionis adiumenta, istis internis christianorum experimentis. *Νηπιοι, ας θεους* fuerunt multi e primis Christi & Apostolorum discipulis; adultiore tandem multi, cum Paulo, ea abiecerunt, quae *νηπιοις* tantum conueniebant. Itaque minime negligenda, verum veneranda est Dei ista sapiens *οικονομια* & aptissima institutio, quae istis mediocribus christianis ita dedit operam, ut peritioribus nullum crearetur impedimentum; ut & ad nos eadem religio, sed magis simplex, & perfectior transmitteretur, purgata a variis istis, illorum temporum, historicis adiumentis. Aberant multi e primis christianis, quidam fateamur? a vero & perfectiori christianismo, ab illa *αληθεια*, quam Christus & Paulus aliis sic praeiuit, ut semper liceat, *αφευκτας*, quoscunque, *τον της αρχης τε Χριστου λογον*, (historicum certe argumentum est & externum) *φερεσθαι επι την τελειότητα*, Hebr. VI.

§. III.

Plerique, qui ad interpretandam S. S. accedunt, eam omnino & vniuersam sic considerare videntur, ac si, ratione omnium partium

& sententiarum scripta esset ad vniuersum genus humanum; quum tamen primum & ἀμεσως in vsum singularum societatum eius temporis, & hominum loco & tempore tunc iunctorum, sit composita. Omnia igitur magis perspicua atque dilucida fiunt, si vnicam tantum illam interpretandi adhibeamus regulam: illum omnino sensum, seu complexum idearum esse hermeneutice verum, quem isti, quibus illa scriptio destinata fuit, primo statim adpectu perspicere poterant. Iam sacri libri sunt vetustissimi, ideoque seruant etiam eius temporis proprium characterem, atque ab isto vetusto vel temporis vel gentis, cui destinabantur, ingenio, non absunt; absunt autem hoc iure, a nostro, quorum cognitio post tot saecula non potest non esse alia, atque antior aut magis definita. Nos igitur rem, doctrinam, institutionem si qua inest (nec enim cunctis partibus sacri codicis eadem dos inest) teneamus, sed illo nostro modo informemus oportet, qui nostro conuenit tempori; ista doctrina, & institutione ad nostram vtamur, vt maxime possumus, felicitatem. Itaque nobis sane non opus est, vt summum in locum quasi euehamus, familiares istas domesticas historias ac narrationes, quasi in illis inest, communi praecipuo emolumento, aliquid πνευματικης & καθολικης vtilitatis, ad omnes omnium aetatum homines; aliter non explicamus veterem librum, ex veteri consilio, sed nouum sensum vltro adiungimus. Manet Scriptura S. principium & fons limpidus nostrae religionis; sed inde hauriat vnusquisque, quod ipsi maxime frugiferum sit, quo & vtatur quisque ad procurandam maiorem salutis suae & vitae christianaee (quam hodie viuimus, non isto tempore) perfectionem. Non ad omnes eadem est vtilitate haec vel illa pars sacrae scripturae, nec illa omnes eadem ratione vri possunt. Distinguenti semper sunt οἱ νηπιοι & ii, quibus lacte amplius non opus est, qui proprius την τελειότητα attingunt. Ipsa scriptura id affirmat; ipsius οἰκονομιαν sapientem esse, sapientissimam, Deum πολυμερως *) & πολυτροπως

*) Πολυμερως non significat saepe, aut multifariam, sed per multas, varias partes; haec nempe fuit ratio reuelationis diuinae per prophetas, omnem

πως patribus olim locutum fuisse. Nec nostro tempore 'eadem' ratione ad nos loquitur Deus; omnibus quidem christianis ἐν πνευματι καὶ ἀληθειας eum adorare licet; sed modus, quo id faciunt, valde & variat, & variabit.

§. IV.

Qui igitur doctrinae christianae suafor christum doctorem imitari cupit; is semper respicere debet ad discrimen loci sui, ad temporis diuersitatem, & ad ceteras res, quarum videmus Christum in tradenda religione semper habuisse rationem. Nostro adhuc tempore sunt, iique non pauci, qui nisi *τεροτα* & *σημεια* notionum certe, videant, istorum quasi in loco, qui tum vivebant, christianam religionem perire putant. Isti *σαρμικαι*, *νηπιαι*, *ἀσθενεις* vocantur, & in eorum numerum maxima hominum pars est referenda, qui non rationibus e quadam philosophia, ipsaque religionis praestantia desumtis, sed rerum imaginibus, quae sensibus subsunt eorumque crassiori fingendi modo adaptantur, commouentur. Ad hos instituendos non sufficit, veritates nostrae religionis simplices omnique destitutas satellitio tradere; sed adhibendae sunt historiae aliique quasi apparatus, quibus harum veritatum puram simplicitatem inuoluamus, vt vis imaginandi talium hominum semper aliquid habeat, quod quasi palpat manu, quod impulsum & admirationem ad eos secum ferat. Admittunt sine vlla dubitatione testimoniorum auctoritatem; ideoque & facilius doctrinas saluberrimas, quae hisce auctoritatibus, quas adiungunt, niti videntur, in vsum suum conferunt. Laete illis opus est, quia *τη σεραε τροφη* nondum sunt adfueri. Sufficit *τοις πολλοις* quaedam quasi solemnis christianae religionis summa, symbolum apostolicum, catechismus, vt dici solet; sed parum tamen suae provinciae fa-

tis-

omnem suam voluntatem & integram per Prophetas Deus non reuelavit simul & effusa quasi omni mensura; (nec enim potuit;) sed quantum temporum illorum conditioni accommodatum erat. L I M-

B O R C H I V S.

risfecerint ii, qui promouendis piis doctrinis praesides & antistites electi, praeter illa rudimenta nihil aliud ipsi intelligere & obseruare velint nisi quod populus christianus utcumque suam in rem statim conuertere queat. Sunt enim & πνευματικοί, qui non contenti sunt hisce historicis adminiculis, aut lacticiis; sed σερασαν quamdam flagitant τροφήν, qua animum suum, πνευματικαῖς πραγμασί iam adfuescentem nouis adminiculis, fortius pascant nutriantque. Ad hos de diuinitate & praefantia nostrae religionis conuincendos in eaque instituendos, philosophia quadam christiana opus est, vt hoc nomen olim late & certo valuit; quae in se clara & perspicua diuinitatis habeat documenta, sine historicis inuolucris & singularibus narrationibus. Plebi quidem saepissime ac imperitioribus opera danda est; sed nonnumquam etiam his, qui ingenii quadam facultate & suo intelligendi vsu imperitam multitudinem longo interuallo post se relinquunt, humiliorum adiutorum impatientes. Non omnium est ἡ γνώσις, 1 Cor. VIII, 7. quo carmine non imperat Paulus, vt omnes eandem cognitionis perfectionem sibi vindicent; sciebat enim, non designatum & stabilem cognitionis ambitum locum habere, qui ita sit suis finibus circumscriptus, vt nunquam variari possit. Variemus nostram institutionem atque τοῖς πολλοῖς relinquamus τὴν σαρκά, humiliorem cogitandi vnicum modum; sed & aliis perfectioribus τὸ πνεῦμα nostrae religionis repraesentemus, eosque σερασαν quamdam nutriamus τροφήν. Sed & hac in re imitari debemus CLEMENTEM alexandrinum, neque omnia omnibus effutire: is enim Stom. lib. I. pag. 276. sic de se dixit: τα μεν εἶον παραπεμπομαι, ἐκλεγων ἐπισημονως, φοβόμενος γραφειν αὐ καὶ λεγειν ἐφυλαξαμην. ἐτι περ φθονων εἰ γαρ θεμις· δεδιως δε, ἀρα, περι των ἐντυγχανοντων, μη τη ἑτερωσ σφαλειεν, καὶ παιδι μαχαίρειν ὀρεγοντες εὐρεθαιμεν.

§. V.

Necessaria itaque, quam maxime necessaria, sunt πτωχὰ illa σοιχεία, prima religionis in vsum imbecilliorum rudimenta; & minime

me debemus illa parui pendere, aut tamquam nostro tempori inutilia spernere. Πολυμαθως & πολυτροπος ipse Deus olim patribus locutus est; & doctoribus seculi decimi octauī adhuc necesse est, hanc sapientem οικονομίαν imitari, semperque videre, cum quam ingeniorum, rudium aut exercitatorum classe ipsis res sit. Atque si haec non neglimus, facile etiam satisfacimus iis, qui nostro tempori & nouo cui-dam cogitandi modo sic sunt adueri, vt etiam in vetustissima narratione requirant nostrae aetatis ingenium, vtque postulent, refecanda esse ea omnia, quae referuntur ad istius temporis & loci homines, immo ob hanc scripturae συγκαταβάσιν, & τοπιαν quamdam ιδιοτητα, aspernentur ipsam, religionem christianam. Quodsi horum voluntati atque iudicio velimus aliquid concedere, suo eodem iure alii obstabunt, postulantes, vt ne paucorum in gratiam, qui sibi sapere plus quam alii videntur, historiarum auferatur vetus auctoritas atque exemplorum illud lumen. Itaque quum Christus & Apostoli diligenter ipsi seruauerint discrimen inter τες πολλες, qui per parabolas, subobscurius instituebantur, quia ferre clariora nondum poterant, atque inter paucos, quasi τελεις, quibus longe minus opus erat istis variis narrationibus, & miraculis, quibus isti alii carere non poterant: parum aequi sunt iudices, qui tam impudenter flagitant, vt ad istorum, qui nostro tempore viuunt, exercitium atque ingenium S. S. omnis iam sit comparata, spretis atque contemptis vetustiorum temporum tot locis. Quod si autem opinantur, facile libros sacros potuisse ea ratione confici, vt nemini, posteriorum studiorum amatori, displicere vilo modo potuerint: faciant profecto intelligendo, vt nihil intelligere, hominumque atque temporum varia ingenia plane ignorare, videantur. Licet, nec enim vi atque gladio ingenium animumque horum hominum emendabimus, quod vel Iulianus noluit; licet, vt & ipsi secedant istorum in partem, qui & Christum doctorem nouum arrogantius spernebant, & doctrinam suam μαθησιν putabant; sed nobis non persuadebunt, vt ipsos eligamus duces ad veram, quam ipsi ignorant, salutem. Nos enim veneramur istam

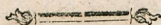

Dei *ἐπινοημένην*, secundum quam ad cuiuscunque ingenium & cogitandum vel tenuiorem vel subtiliorem in S. S. locutus est. Hac ratione omnes & *σαρκικοί* & *πνευματικοί* eius generis quid in codice sacro reperiunt, quod ad eos emendandos & omnino iuandos, certo faciat. Vix inuenies librum, quo & docti & indocti pari vtantur vtilitate, ex quo vtrique vberes fructus ad perfectiorem salutem colligere possint; sed quae Dei summa est sapientia atque benignitas in sacris christianorum libris, istum reperimus thesaurum, quo cuilibet discere licet, ex quo quilibet tantum sibi sumere potest, quantum ipsi sufficiat ad sapiendum, & ad bene beateque viuendum, & ad omnem *καλοκαγαθίαν*. Huc pertinet locus quidam ex WETSTENII libellis ad *crisin* N. T. quem operae pretium duxi hic transcribere: Si eo tempore, quo libri N. T. scripti sunt, concilium virorum optimorum & prudentissimorum fuisset conuocatum, vt deliberarent, quo pacto religio excogitari posset, quae Iudaeis & gentibus, doctis & indoctis, sua se vtilitate & simplicitate commendaret, quae, breuissimo tempore, magnam orbis terrarum in melius conuersionem efficeret, quae idololatriae radicibus cum fructu extirpandis, dogma de vno Deo, mundi rectore stabiliret, hominesque a feritate ad humanitatem & mutuam beneuolentiam reuocaret, atque ad studium virtutis vehementissime incitaret: non aliam meliorem excogitare potuissent ea, quae in N. T. cum omnibus suis partibus, miraculis, testimoniis, parabolis &c. continetur. — Haec consideratio luxuriantia nostri temporis ingenia, quibus religio christiana vix placet, debebat comperere. Quid enim? an intra tot Saecula, quae ab eo tempore effluerunt, aliquid melius fuit excogitatum? an ipsi habent, quod in locum quasi indignioris rei substituant? annon iniquum & stultum est, rosas abicere, ne spinas forte quaedam offendant? aut domum diruere, quia vsum vnus fenestellae non perspiciat? Haec aliaque cogitent, quaeso, quos ista S. S. pars offendit, in qua *τοῖς ὑπὸ τοῖς σαρκίκοις*, operam dari videmus; forsan tunc melius intelligent, quid sit, quando Deus dicitur Iudaeos iam istos *ἑπεσφραγισμένους* Act.

XIII, 18. & quid sit tum ἡ χρηστικὴ, καὶ φιλανθρωπία, tum ἡ πολυ-
 ποιμὶδες σοφία τε θεῶ! & tunc fortassis cum Paulo exclamabunt: ὦ
 βαθεὺς πλερε καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεῶ!

§. VI.

Nunc mihi his etiam occurrendum esse videtur, qui hac di-
 uersa, in religione tradenda adhibita disciplina, omnem funditus peritu-
 ram credunt religionem. Equam vero? Formularum, & sententiarum
 varietas, simul etiam animi christianam indolem auferet? Ipsa igitur
 religio, ut mentem impellit ad perfectam virtutem manet semperque
 manebit, etsi facies eius, ut ita dicam, externa semper erit alia. Nam
 fieri non potest, ut cognitio christianorum certis quibusdam circumferi-
 batur limitibus. Nobis enim distinguendum est inter externam & inter-
 nam religionem. Haec me docet, qua ratione animi motus emendare,
 & Christi sanctissimis praeceptis conuenienter viuere possim; externa
 autem religio statis & certis peragitur caerimoniis, doctrinarum formam
 continens, cuidam tantum loco aut quibusdam conuenientem tempori-
 bus. Huius rationem principes definire & variare possunt; mandare
 etiam, ut istae vel illae caerimoniae, istae vel illae doctrinae obseruentur
 & doceantur publice; aliaeque, quae non amplius huic nostro tempori
 conueniunt, abrogentur. Quemlibet christianum oportet hisce sese ac-
 commodare doctrinis, quae publicam quamdam obtinuerunt auctoritatem,
 nec ab illis vilo modo secedere, aut eas suo ipsius arbitrio publice mutare
 velle; obediendum enim est, quoad licet, magistratibus. Internae autem
 religionis ratio ad Deum solum auctorem & ad conscientiam vaiuscuius-
 que pertinet; continet rerum spiritualium imagines & adiumenta,
 ex quibus quilibet ea sibi desumere potest, quae ad ipsum pertinent,
 ad continuam emendationem vitaeque sanctitatem. De aliis doctrinis,
 quae in N. T., non nostra causa, sed istorum hominum studio, recen-
 sentur, quarum necessitatem aut vilitatem ad nos non perspicimus:
 non opus est, ut ex talibus partibus potius vilitatem quaeramus, quam

ex aliis. Animi enim ipsa religio interior libera est, immo liberrima, rei autem publicae causa sic fert, ut publica religio suo iure & praesidio non careat; quia plerique omnes interna illa libertate ipsi uti sine ministris & adiutoribus non possunt. Manet autem eadem res, idem beneficium, quod describitur per Christi sacrificium, *λυτρον, ἀπολυτρωσις*, siue *proprie* atque ad litteram describatur; siue *improprie* illas res describi quis statuatur, ut paulo ante iam monuimus. Mutantur ideae, aut descriptiones rerum; sed ipsae res manent; seruantque eundem locum quasi & gradum, quod attinet ad animorum motus, quibus christianismus constat. Itaque in quemlibet ex hac veritate eadem redundat vilitas, siue hanc siue illam eius imaginem sibi informeat & notionem. Omnibus omnium christianorum sectis licet Deum *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* adorare; & si hoc fecerint, summam adipiscuntur beatitudinem, etsi quaelibet secta ab altera, varie in externa illa religione informanda, abeat. Nempe si recte arbitror, (sic scripsit V. S. V. SEMELERVS, *theol. dogm. lat. ff. 8.*) ipsa religio christiana, quae hominis animum salubribus & regulis & moribus sic adsuefacit, ut Deo per Christi auctoritatem, dignissime utatur & fruatur, non continetur in hac illa formula, quae Deum describit patrem, filium, spiritum sanctum; siquidem ecclesiastica sunt illa dogmata & decreta, quae ad peculiarem aliquam certi temporis & loci referuntur societatem; & quae sequuntur, multa enim lectu dignissima ibi occurrunt.

§. VII.

Paucis nunc adhuc differendum est de ea, quae ex hoc seruatō discrimine inter *τὰς σαρκίνας* & *τὰς πνευματικές* in rem christianam & disciplinas theologicas, redundat vilitate. Primum omnium sese offerunt altercationes & rixae, quibus theologi fere quotidie contra eos pugnant, quibus Naturalistarum & Deistarum nomen inhaesit; harum credo magnam partem cessaturam, si diligentius tantum obseruaremus hoc discrimen, neque flagitarem, omnium (licet tempore & loco tam diui-

diuisorum) christianorum, eandem esse debere cognitionem. Maximam enim pars horum Naturalistarum, qui saepe sibi soli sapere videntur, admittit praecepta moralia & fidei christianae omnia, quae ex ratione, vt loquuntur, intelligi, aut cum ea bene coniungi possunt, & quae ad vitae morumque καλοκαγαθιαν perfectiorem aliquid conferunt, sed nolunt communi nomine christianorum comprehendi, quia credere nequeant, quod soleat praecipii, christianam religionem constare historiis, miraculis, & mysteriis; his conctis fidem denegare non licere, quia omnino necessaria sint ad salutem. Eius rei causa exemplum vel illud liceat afferre, *Anonymi* istius, (Hamburgensis antea Conrectoris alicuius R . . .) qui in articulum *de trinitate* verbosissime inuehit. Fateamur necesse est, hoc esse quasi πρώτον ψευδες & principium talium altercationum & conturbationum, quod non numquam aliqui minus sapienter & prouide agere solebant, vt multi quasi offendant ad duriores sententias theologicas, quae reuelationem ipsarum *idearum* laudant, quas tamen theologi, antiquiores, recentioresque, repperint ipsi, non animorum illuminandorum causa, sed ad externa temporum suorum consilia promouenda. Itaque sine causa statim *mysteria obici*, si quis exercitati ingenii audeat ipse talium *notionum* causam studiosius requirere, &c. Hic ego ausim arbitrari, quod si sincerum tantum, vt ita dicam, christianismum & successum religionis potius, quam auctoritatum multarum, procurarem; si locum daremus auctis ingeniis, alia autem *virtutibus* destinata, etiam his solis relinqueremus. Multo certe facilius placarem istos, siue christianae religionis siue theologiae durioris, hostes; sique vitae ipsa decora deo nos propioris monstrarent, mihi fere persuadeo, paucos tum fore, qui talem christianismum, hominibus tam salubrem & frugiferum, essent oppugnaturi. Hic saltem vix aliquis sese contineret, quin dicat: beatus ille, qui sic credit & viuit; facillime enim, de diuina huius religionis praesentia possit conuictus esse, licet de reuelatione ipsarum *idearum* & formularum non possit. Atque sic iam *Lutherus* fatebatur, nobis non opus esse nomine *εμπεριως*, *Chemnitius* reprehendit nomen Dreifal-

rigkeit; *Hunnius* nomen & numerum *personarum* permittit arbitrio vtentium aut non vtentium. Sed hic vitio variorum libellorum accidit vt vel noster populus sic ita aduetus his ipsis terminis, vt vix eripi sibi patiatur, quia religionem ipsam putat inesse. Igitur & multi doctores pergunt, patrum ecclesiae dogmata, (quae non fuerant plebi destinata, sed clericis,) & mysteria illa ecclesiastica, nullo adhibito τῶν σαρρικών & πνευματικῶν discrimine, defendere, vt veritates coelestes maximeque necessarias & cum religionis quasi anima coniunctas. Sed cum istae ideae non sint coniunctae propius, cum mentis nostrae noua perfectione; & historia luculenter doceat, multorum malorum, & infortuniorum lugubrium opportunitatem potius ab improbis hominibus facillime quaesitam fuisse per ista mysteria seriora; certe non mirum est, infidelium & ἀπίστων numerum quasi quotidie augeri, quia nolunt admittere haec mysteria. Multo sane diligentius tractanda est doctrina christiana, si reuocare volumus tam multos quasi in viam; eosque adducere ad animi sanitatem recuperandam. Iussit certe Paulus ipse, vt *tempori studiant* doctores probi & fideles, Rom. XII, 11. Christianam religionem persuademus, si homines eo adducimus, vt beneficia dei patris, beneficia Iesu Christi, filii dei, & spiritus sancti, continuo vltro admittant: christiani sunt & manent, siue Sabellianam, Arianam Socinianam hypothesein ipsi sequantur, atque sic ab externa quadam societate vltro discedunt. Non ignoro, alios aliter hic sententiam laturos; atque hoc licet.

§. VIII.

Hoc discrimine obseruato etiam religio christiana in dies magis magisque propagabitur; illo posthabito, multi, nec imperiti nec improbi homines hoc illo dogmate sic offenduntur, vt parum absint, quin vniuersam religionem abiiciant. Narrat *Baylius*, (qui maiorem vtilitatem religioni attulisse videtur, quam multorum theologiorum librorum polemicorum numerus,) Dictionaire H. & C. Art. Socin. (L) de *Campbysenio* quodam: illum pronum fuisse ad relinquendam omnem
 reli-

religionem, donec inciderit in illos libros, qui docerent, perpetuos ignes & aeternos cruciatus non esse. — Quod iste de vnico quodam systematicae theologiae capite narrat: idem apud alios de aliis solet locum habere. Nec enim fieri potest, vt docti & indocti, rudes atque exercitatiore eadem ratione doctrinarum modum forment; inde a scholasticis istis doctoribus multis exemplis hoc illustrari posset. Nec isti antiquiores christianae religionis doctores vnum eundemque modum docendi tenuerunt. Videantur hanc in rem *Iustini Martyris cohort. ad Gentiles pag. 14. 15. Clementis alex. Stromateis, & Euseb. praep. euangel. Lib. XIII, cap. 13.* & qui instar multorum esse potest, *Augustini* eximius locus, (de catechizandis rudibus,) quem excerptit post *Hyperium* Vener. praeses, in apparatu ad libros symbolicos, de catechism. Lutheri pag. 199. *Aliter* cum his agere debemus, qui ex gentilitate, *aliter* cum illis, qui ex Iudaismo veniunt; *aliter* cum vrbanis & politicis, *aliter* cum agricolis & prorsus incultis; *aliter* cum grammaticis, oratoribus, philosophis, *aliter* cum illiteratis; *aliter* cum his, qui foedis peccatis antea fuerint assueti, *aliter* cum his, qui inculcate viuere visi sunt, tractare omnia. Hunc modum propagandae religionis imitari debemus, neque statim imperare, vt ratio fidei feruiat. Olim non pauci a religione omni discesserunt, non aliam ob causam, nisi quod suum cogitandi modum sequi iis non licebat. Lectu dignissimus est locus quidam in *Augustini libro de vtilitate credendi, Cap. I.* Nosti enim, Honorate! nos non aliam ob causam in Manichaeos incidisse, nisi quod se dicebant, *terribili auctoritate* separata, mira & *simplici* ratione eos, qui se audire vellent, introducturos ad Deum & errore omni liberaturos. Quid enim me aliud cogebat, annos fere nouem, sprete religione, quae mihi puerulo a parentibus insita erat, homines istos sequi & diligenter audire, nisi quod nos superstitione terreri & *fidem nobis ante rationem imperari* dicerent: se autem nullum premere ad fidem, nisi prius discussa & enodata veritate. Intelligimus certe, hac vi & methodo, nihil profici ad propagationem & commendationem religionis; apud aliquos
hac

hac methodo utendum esse, olim multi statuerunt; (*compelle intrare*); sed nobis non placet, nec omnibus convenit. Paulus Iudaeis Iudaeus, & imbecillis imbecillis fit, ut ad christianismum amplectendum eos facilius adducat; sed ecclesiastici feriores doctores, quia imperio & potestate uti abutique poterant, longe recesserunt ab hac prudentia pastorali; ideo fieri solet, ut multi vix externam amplectantur religionem, subire nolentes aliorum imperia in mentis propriam facultatem. Hi facillime sensim possent adduci ad Christi castra sequenda: si plures essent, qui Pauli diuinam imitarentur *διομοιωσαν*. Nostri temporis adiumentis cunctis uti licet omnibus, qui possunt; bene iam *Clemens alex.* suo querebatur tempore: *ἔτι πολλοὶ δὲ καθάρως εἰ παιδὲς τὰ μορμολυγία, ἔτιως δέδοισι τὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι, μὴ ἀπαγαγῆ ἀντὶς.* *Strom. lib. VI. pag. 655.*

§. IX.

Quod si, quum ad interpretandas S. S. accedimus, huius discriminis semper habuerimus rationem; tunc certe multum exinde in theologiae exegeticae studium redundabit verae auctoritatis. Bene enim *Erasmus*: „Accedit quoque lucis nonnihil ad intelligendum Scripturae sensum, si perpendamus, non modo *quid* dicatur, verum etiam *a quo* dicatur; *cui* dicatur; *quibus verbis* dicatur; *quo tempore*, *qua occasione*, *quid praecedat*, *quid consequatur*. Aliud praecipitur rudi populo, aliud apostolis, aliud his adhuc rudibus, aliud formatis iam & institutis. — Quod si libros N. T. planius & plenius intelligere cupimus, induamus est necesse personam illorum, quibus primum sermo vel Epistola inferuit; Sic reperiemus, non omnia nobis scripta sic esse, neque omnia omnibus huius temporis hominibus. Multae S. S. sententiae ad homines tantum istius temporis isto modo directae sunt, nec nobis constituunt regulam, & limites intelligendi. Christus & Apostoli non repererunt*) nouum loquendi genus, nec relicto communi opinandi modo inusitatum aut inauditum *παιδείας τροπὴν* statim adhibebant; sed

*) Oratio dominica e. c. constat vsuatis inter Iudaeos formulis.

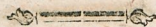
secundum Iudaeorum loquebantur modum cogitandi, & iudaicas plerumque sequebantur notiones, ut eas corrigerent. Itaque de hominum istius temporis opinionibus, multa ex hisce historicis documentis colligi possunt; sed quum κατ' ἀδρωπον pleraque dicta sint, nos nullo modo obstricti sumus, ut illis, sic ipsi acquiescamus. Excerptamus ea, quae ad nos *) pertinent, & secundum nostrum cogitandi modum ea exprimamus. Sed caueamus etiam, ne nostram cognitionem in N. T. inferamus, omnemque hodiernam intelligendi rationem in eo iam reperire & monstrare velimus.

§. X.

Fauca adhuc admonebo de vilitate huius inter τὰς σαρκ. & τὰς πνευμ. discriminis in theologiam dogmaticam. Hanc quotidie videmus & plebi & doctioribus destinari, quum tamen eius vsus nemini nisi theologis ipsis conueniat. Aurea enim est BENGELII sententia: *doctōris non est docere, quae ipse scit: sed quae auditoribus congruunt.* Perpauci tamen religionis antistites hanc regulam obseruare videntur; nam non solum pro concionibus publicis explicatur theologia ista dogmatica, verum etiam pueris; hos oportet omnia ista dogmata de trinitate, de satisfactione Christi vicaria, aliaque memoriae mandare; & tunc contenti sunt praeceptores, & pueros religionem christianam bene tenere sibi persuadent; quum tamen plerumque ne verbum quidem de vera religione, qua Deum ἐν πνευματι καὶ ἀληθείᾳ colant, audierint. Sed quare quaeſo non distinguimus pueros & doctos? quare non imitamur primos christianae religionis doctores, qui semper hoc obseruarunt discrimen? Cur non potius tradimus pueris puram & simplicem religionem, omissis hisce disputationibus, quibus eruditi exercentur, non christiani iuuantur? Cur obliuiscimur, diuinis illis praeceptis morali-

bus

*) De interpretis, ratione τῶν πνευμ. & τῶν σαρκ. prouincia vid. SEM-
LERVS in institut. breu. ad liberal. erud. theol. §. 56.

bus puerorum pectus imbuendum esse? Haec pertinent ad verum christianismum, & his in succum & sanguinem versis, existit homo ille Paulinus; qui deo placet, & hominibus est carus. Resecemus (aut saltem faciliori modo explicemus) istos articulos ex nostris catechismis, qui ad doctos pertinent, & eos tantum retineamus, quae faciunt ad cognitionem Dei & animi facilem emendationem. Vnde quaeso venit, quod pueri solita hac institutione instructi, quum tamen aetate & cognitionis usu progrediantur, omnem fere ipsi abiciant religionem? Vos in culpa estis, praeceptores, vobis demandatum erat, pietatis vero & facili usu pueros imbuere, sed vos illos imbuistis inutilibus quibusdam ideis, quarum siccitatem inutilitatemque postea ridet atque omnem aspernantur. Nec debemus docendo commiscere plebeia ingenia cum mitioribus mentibus & alacrioribus ingeniis; populus enim & *οἱ πολλοί* emendantur minori ministerio *λογικῶ*, quam ingenia cultiora. Sic religio commendabatur olim, qui vero *μυσημαίων* multam copiam per secula tempora induxerunt; christianam religionem ab hominibus quasi abegerunt, & miris verbis potius quam pietatis exercitiis omnia impleuerunt. Doctis multa licet dicere & explicare; *ἀλλ' ἔπαντα συμφέρει τοῖς νηπίοις!* Videatur SEMLERVS in *theol. dogm. lingua populari scripta*, §. 56. 57. qui plura habet huc facientia.

§. XI.

Hiscæ de ratione, necessitate & vtilitate huius inter *τὰς σαζν.* & *τὰς πνευμ.* discriminis praemissis, differendum mihi nunc est, de ista diuersa disciplina, vt quidem in libris *N. T. inprimis occurrit*; qua in re sequenti ratione versabor: primum colligam loca, quibus *Christum* hoc discrimen obseruasse euincatur; & tunc ostendere conabor, & *Paulo* valde familiarem fuisse hanc diuersam *ἰδιονομίαν*.

§. XII.

§. XII.

Iudaeorum religio tempore Christi valde superstitiosa erat, pleneque fere inutilis ad morum animique emendationem; omnem paene religionem ponebant in obseruandis externis ritibus & caerimoniis, quas a maioribus acceperant. Nec felicior erat ille status publicae priuataeque religionis apud Graecos & Romanos; huic vitio communi, cum Christus occurrere & perfectiorem religionem informare debuit; necesse erat, antequam sana & iusta religionis principia clarissime proponeret, vt veterem idearum modum ipse paulisper pateretur, adhiberet, & sensim demum corrigeret. Iudaei enim doctrinae simplicitatem, nudamque vt ita dicam veritatem, ferre & pati non potuissent; & plebs inprimis imperita ingenti cuidam superstitioni fere adfuerat, castae & liberalis disciplinae non statim fuisset capax. Sipienti igitur & prouida διονομιᾷ Christus vsus est in distribuenda doctrinae copia, iustaque etiam parsimonia, ne statim profunderetur temere & sine fructu, quod aliis demum, tempore quodam praeterlapso, longe vtilius dispartendum erat. Non τοις πολλοῖς temere obiecit πᾶσαν τὴν ἀληθειαν; itaque etiam non omnes sententiae sunt καθολικαί, κυρίως dictae & ὅλως ἀληθοῦς, (non omnes pertinent ad omnes homines); multae sunt κατ' ἄθροιστον & κατὰ συγκαταβάσιν.

Symbola, μῦθοι, parabolae, antiquissimum erant docendi genus; hisce enim iam antiquitus inuoluebant veritatem ipsam *), ne ab omnibus statim posset intelligi, & vt populus tamen haberet, quod cogitaret;

C 2

itaque

*) Clemens alex. Strom. lib. IV. pag. 556. Πάντες ἂν οἱ θεολογησάντες, βαρβαροὶ τε καὶ ἄλλοι, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπειροψύχοντο τὴν δὲ ἀληθεῖν ἀνιγμᾶσι καὶ συμβολαῖς, ἀλληγορίαις τε αὐτῶν καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοις τισὶ τρόποις παραδειγμασίν. Sic etiam loquitur IUSTINVS: Ὅσα εἶπεν καὶ ἐποίησαν οἱ προφηταὶ, παραβολαῖς καὶ τυποῖς ἀπεκάλυψαν, ὡς μὴ ραδίως τὰ πλεῖστα ὑπο πάντων νοηθῆναι, κρυπτόντες τὴν ἐν αὐτοῖς ἀληθειαν, ὡς καὶ ποιεῖται τὸς ζήτουντας εὐρεῖν καὶ μάθειν.

itaque & Christum legimus multa per *) parabolas, quibus πνευμα in-
 esset, tradidisse ad alios. Semper της ασθενειας istorum hominum, ra-
 tionem habuit; & quamquam nec ipse nec Apostoli diligentius de hoc
 discrimine inter rudiores & perfectiores admonuerunt, (quia isto tem-
 pore Iudaei primi erant eius discipuli, in numerum των σεραμικων fere
 omnes referendi) tamen si ad Christi disciplinam diligenter attendamus,
 facile inueniemus, semper illud fuisse obseruatum. Ita ipse Christus
 Marci IV, 11. vobis datum est γνῶναι το μυστηριον της βασιλειας τε θεου
 ἐκείνοις δε τοις ἔξω ἐν παραβολαις τα παντα γινεται, nominat μυστηριον,
 licet vulgata esset phrasis, regnum dei. Et Matth. XIII, 11. ἐκείνοις δε εἰ
 δεδοται sc. γνῶναι το μυστηριον & v. 34. καὶ χωρις παραβολης ἐν ἑλαλει
 τοις ὄχλοις; quod Marc IV, 33. 34. illustratur: loquebatur iis ta-
 libus parabolis, καθως ἠδυναντο ἀκρειν, sine parabolis autem non
 loquebatur illis; κατ' ἰδιαν δε discipulis ἐπέλυε τα παντα, explicauit
 priuatim; publice, quasi occultauit. Rationes quibus Christus adductus
 praecipue semper ἐν παραβολαις locutus est, haec fere sunt, simillimae
 iis, quibus olim omnes poetae, sacerdotes, philosophi, obsequuti fue-
 runt apud omnes gentes: 1) vt attentionem populi, historis & rebus,
 quae sensibus subsunt tam adfueti, magis magisque figeret atque confir-
 maret; 2) iis quibus ingenium erat mitius voluit Christus aliquid re-
 linquere, de quo cogitarent, vtque το πνευμα in hisce parabolis inuolu-
 tum elicerent quasi, atque rem ipsam in succum & sanguinem verterent.
 Si enim omnibus clarius Christus descripsisset veram Messiae prouinciam,
 atque indolem regni dei, tunc certe partim οἱ πολλοι regum veteri for-
 mulae tenaces, tumultum excitassent; partim alii, terrenum somniantes
 regnum, eius doctrinam omnino repudiassent. 3) Quia Iudaei
 omnesque gentes sub orientem solem hisce parabolis iam erant adfueti;
 ideo

*) CLEMENS alex. Lib. VI. Strom. pag. 677. ἄτε ὁ σωτηρ αὐτος ἕτως
 ὡς τοις ἐπιτηρεσιν εὐαλωτα εἶναι, τα θεια μυστηρια ἀπε-
 Φθειξατο, ἀλλ' ἐν παραβολαις διελεξατο —

ideo sapientissime doctorum, & prophetarum, quos saepe poetas dicere licet, qui eum antecesserant, imitatus est disciplinam.

Huc pertinent etiam *accommodationes* locorum V. T. quamvis alium in iis locis ipsis habeant sensum; talibus accommodationibus Iudaei valde erant adfueti (quod in eorum scriptis facile licet videre) si quis vel mediocriter sit adfuetus, ideoque Christus etiam sapientissime, ut eos alliceret, iis est usus. Sed quum nostro praesertim tempore multi viri docti hanc de *accommodationibus* doctrinam iam satis illustraverint, melius duxi, de illis hic non fusius agere, sed lectorem ad horum virorum ablegare scripta.

Quod autem nec discipulis suis omnia statim ab initio exposuerit Christus, patet ex loco Ioan. XVI, ubi in fine v. 4. sic loquitur: *ταυτα δε υμιν εξ αρχης εκ ειπον*, de suppliciis aliisque malis, quibus Iudaei vos afficient, nihil quidem vobis antea dixi; sciebam enim diutius me adhuc vobiscum posse versari, & meliorem expectabam opportunitatem, prolixius vobis declarandi & meam provinciam & vestram. Si enim iam antea haec vobis dixissem, tunc certe haec omnia pati atque ferre non potuissetis; e. c. aliter se res habet, ac vos eam informare soletis; eternam quamdam a Messia sperastis felicitatem, sed res aliter habet; subeundae erunt vobis multae miseriae. Nec Christus aliter agere potuit, quia nondum omnia ferre poterant; nondum ingenium eorum erat tali modo correctum & excultum, ut omnem simplicem Christi doctrinam & *πασαν την αληθειαν*, perfectiorem religionem, capere potuissent. Ioan. XVI, 12. *ετι πολλα εχω λεγειν υμιν, αλλ ε δυνασθε βασαιζειν αςτι*; ferre nondum poterant, si illa axiomata iam hoc tempore exposuisset de abolendis omnibus Iudaismi fulcris, & de religione *καθολικη*, quae non Iudaeis tantum sed omnibus orbis terrarum populis esset destinata. *Οταν δε ελθη εκεινος, το πνευμα της αληθειας, οδηγησει υμεις εις πασαν την αληθειαν* — ad perfectiorem illam cognitionem earum rerum, quae Messiae veram & dignam provinciam constituunt. Iam scilicet (sic *παροφραζει* V. S. V. SEMLERYS) multa quasi taceo & silen-

tio inuoluō; tunc vero rem & causam plane, ut habet, ipsi sensim percipietis. Ille enim spiritus impertiet sensim nouos gradus cognitionis; tandem vero omnino intelligetis, rem longe aliter habere, quam soletis vel ex meis his sermonibus eam informare. Falsissima nempe erat illa de Messiae prouincia notio, ex Iudaismo & Particularismo inepto nata (secundum quam Iudaei tantum Messiae beneficiis externis participes fieri possint) eam uniuersam Iesus corrigere uno quasi conatu non potuit; sed sensum tantum eius in locum excitabantur aliae ἐννοιαι, quae Deo erant digniores. Sic autem habet rerum moralium cognitio; sensim augetur, postquam falsae ideae rerum ipso experimento deletae sunt. Nonnunquam Christus satis clare Iudaeos docuit, quam ratione de ipso ipsiusque doctrina deberent cogitare; το πνευμα nempe esse, quod deberent in dictis suis quaerere, *carnem* enim, humiliorem cogitandi modum, nihil proficere ad deo dignam religionem. Sic Ioan. VI, 63. reprehendit auditores, quod sint adhuc σαρκικοί, eiusque orationem, quam de carne sua habuerit, non recte, non κατά πνευμα intellexerint. Non locutus sum de carne corporis mei, nam ista minime ζωοποιεί, nihil facit ad felicitatem & perfectionem veram; sed το πνευμα των ενματων, ἃ ἐγώ λαλώ, mentem uestram agitare debet; iste spiritus vos potest adiuuare meliori cogitandi agendique exercitio. Christi carnem edere significat igitur, eius historiam externam, sic quasi imbibere, ut perfectiorum rerum causas intimas praeferramus, sicut corpus & carnem scripturae, historiam externam, distinguit Philo, Origenes, & Calalistarum schola; non debemus inhaerere isti externae Christi historiae, in Iudaea peractae, sed eam κατά πνευμα, causis & rationibus repetitis, agitare & percipere, ut inde perfectio maxima in nostram redundet vitam. Hoc omne negat Paulus, se iam Christum nosse κατά σαρκι. Iam ad Paullum eiusque disciplinam nos conuertimus, illumque Christum non solum sapienter imitatum, sed etiam suo tempore frequentius hac diuersa disciplina usum fuisse, paucis demonstrabimus.

§. XIII.

Dicimus igitur, Christi illam saluberrimam *ἐπινομίαν* diligentissime obseruasse Paulum; hominibus enim danda opera erat liberaliter, partim Iudaeis, partim adhuc Iudaizantibus, licet nomine christiano vterentur. Hos sane utroque alia ratione allicere non poterat. Distinguit quidem vera christiana religionis principia, ab istis vel illis de Messia notionibus iudaicis, qualibus e. g. Thessalonicenses isti erant imbuti (epist. secunda ad Thess. cap. II.) & haec *κατα σαρκι* ideas amolitur, sed hic ibi accommodauit sese istorum lectorum imbecillitati, cui a teneris erant adfueri. Itaque in epistolis Pauli non raro talia occurrunt loca, quorum imago non nobis, sed istis primis destinata est Pauli auditoribus, qui erant ex Iudaeis. Aliter de eadem re, e. c. de proicienda omni lege Mosaica, cui locus non est in christianismo, Paulus scribit Galatis, Romanis & Corinthiis; quibusdam in locis, post aliud tempus, magis *ἀληθευει*, in aliis rursus rem habet cum *τοῖς σαρκικοῖς, τοῖς νηπιῖς* in Christo, seu in christiana cognitione. Multa Paulus seruauit *τοῖς ἔσω*, quia sciebat non omnium esse *τὴν γνώσιν*, aut *λογὸν γνώσεως*; *πνευματικοῖς*, (hominibus) *πνευματικὰ* *) *συγκρίνει*, (I Cor. II, 13.) perfectiora & sublimiora religionis axiomata non temere cunctis proponit hominibus, sed iis tantum, qui perfectiori cognoscendi facultate iam gaudent; *ψυχικὸς* **) enim *ἀνθρώπος ἐδέχεται τὰ πνευ-*

*) *Πνευματικὰ* sunt hic longe perfectiores ideae rerum a Christo efficiendarum & effectarum, quam quas solebant informare Iudaizantes.

**) Vocabulum *ψυχικός* deriuatur a *ψυχή*; & haec vox respondet hebraeae notioni *שׂוּב*, ex eaque explicanda videtur. *שׂוּב* autem notat illos animantis motus, qui se produnt in *appetitu, desiderio, auersione* per sensus. Vt vnum tantum afferam locum, haec vox sic sumitur Deut. XXIII, 25. Cum ueneris in vineam proximi tui, capies uvas *שׂוּב*, secundum *desiderium* tuum. Prolixius hac de re egit *Vitringa* in *observat. sac.* (Edit. Ienae 1723.) pag. 559. ubi etiam in sequentibus significationem vocis *πνευματικὸς* exponit. *Beausobrinus* ad h. l. citat locum *Sirach. V, 2. ἐξακολούθειν τῇ ψυχῇ*; qui eandem confirmat explanationem.

πνευματος το θεο – homo ab omni perfectiori cognitione adhuc alienus, & rebus externis sensibusque tantum aduersus, non potest intelligere, quid sit, Deum εν αληθεια & πνευματι adorare, iudaicis impeditur opinionibus praeconceptis, & Deum tantum Iudaeorum Deum, quasi επιχωριον sibi informat, non omnium gentium aequali omine.

Itaque fatentur etiam ex iis, quos patrum nomine solent appellare, non pauci: temporibus Paullum ut alios Apostolos, multum inferuisse, & minime cunctis statim imperasse eundem notionum ambitum. Patrum quorundam loca, quibus hanc diuersam disciplinam describunt aliisque commendant, colligam forte sub finem huius scriptio- nis; quaedam tamen, quae de Paulli loquuntur εικονομιε, statim hic adferam. Origenes in Leuit. (homil. IV. Tom. 2. pag. 202. edit. de la Rue): Hoc faciebat & Paullus, scientissimus pontificum. Qui cum esset in coetu perfectorum, tamquam intra sancta sanctorum positus, & stola perfectionis indutus, dicebat 1 Cor. II, 6. 7. 8. (σοφιαν δε λαμβανεν εν τοις τελειοις). Sed post haec, tamquam ad populum exiens, mutat stolam, & alia induitur longe inferiori, quam illa. Nihil aliud, inquit, iudicavi me scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum – Cum exit ad eos, qui incapaces sunt, mutat stolam verbi, & inferiora docet, alios lacte potat, ut paruulos, alios oleribus -- sic sciebat mutare stolas, & alia uti ad populum, alia in ministerio sanctorum. Idem homil. VI. in Num. similem habet locum, sed sufficiat hunc descripsisse. Chrysostomus homil. IX. in epistol. ad Philip. c. 2. τα ποικα και κατα την κοινήν συνηθειαν των ανωντων ο Παυλος φεγγεται, και ε πανταχθ φιλοσοφει. Isidorus Pelus. lib. IV, ep. 68. της σοφης συγκαταθρασεως ην χρεια -- &c. Haec loca credo sufficere ad demonstrandum, & Patres iam in Paulli scriptis hanc diuersam docendi obseruasse rationem: nunc nos ad quaedam loca Paullina conuertamus.

1 Cor. IX, 20–22. Paullus ipse de se pronunciat; και εγενομην τοις Ιουδαιοις ως Ιουδαιος, ινα Ιουδαιους κερδησω -- diligenter omnia ea seruauit, quorum omissione Iudaeis offendiculo esse potuissent, neque etiam
statim

statim ab initio illis explicavi dogmata ista eorum cogitandi modo plane contraria, e. c. lex Moſis ſublata eſt -- Meſſias omnium hominum ſeruator eſt, non Iudaeorum tantum; *ἐγενεῖται* etiam *τοῖς ἀσθενοῦς ὡς ἀσθενῆς* -- dedi operam, vt meorum morum meaeque doctrinae ratio eos non offenderet, & ſic paulatim iis commendavi religionem chriſtianam; *τοῖς πᾶσι* *) *γεγονα τα πάντα* -- omnium ingenio meam diſciplinam accommodavi, neque vnum intelligendi modum agendique exercitium praefcripſi omnibus, vt eo facilius aliquos ex omni iſto vario hominum genere ad ſalutis viam perducerem. *Gal. IV, 13.* conſtitetur Paullus, ſe Galatis primum *δι' ἀσθενειαν* **) *της σαρκος*, (*σαρρικῆν*) euangelizaffe; qui locus etſi multis interpretationibus obnoxius, tamen mihi videtur a V. S. V. SEMLERO ſic recte explicatus eſſe: noſtis me minori doctrinae modulo & non ſine timiditate quadam Vobis Chriſti doctrinam praeciuiſſe, nec fortiter tunc iudaizantibus me oppoſuiſſe. Secutus tum fui docendi modum humilem, *σαρρικον*, nondum caſtimonialium inanitatem demonſtraui. Et v. 16. ſic pergit: *ὡς ἐχθρος ὑμῶν γεγονα, ἀληθεῶν* ***) *ὑμῶν*; igitur inimicus vobis factus ſum, quia vobis perfectiorem Chriſti doctrinam propoſui, omiſſis & abiectis ideis humilioribus? Tempori antea quid dederat Paullus, vt Chriſtus ipſe Ioan. XVI, 4. Hieroſolymitanis aliquid conceſſit; ſed ſuis diſcipulis & ſociis in miniſterio docendi iam clariorem doctrinam praeciuit.

1 Cor.

*) CLEMENS alex. Strom. lib. VI, pag. 675. *τοῖς πᾶσι γὰρ πάντα γινεσθαι ἀμολογεῖ, κατὰ συμπεριφορὰν σωζῶν τὰ κριθὰ δογματῶν, ἵνα πάντας κερδησῆ.*

**) Ἀσθενεία *της σαρκος*, ſeu *σαρρικῆν*, explicanda videtur de minori modulo doctrinae, & de timiditate; & haec explicatio magis arridet, ſi conferamus 1 Cor. II, 3. *ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρομαῖ πολλοῖς ἐγενεῖται* apud vos, primo iſto tempore ſubtimidum doctorem egi --

***) cf. SEMLERVS ad h. l. & praefertim in *prolegomenis* ad hanc ad Galatas epiſtolam pag. 41. vbi ſuſius hanc locum explicat.

1 Cor. XIII, 11. ὅτε ἡμῶν νηπιος, ὡς νηπιος ἐλάλην, ὡς νηπιος ἐφρονεν, ὡς νηπιος ἐλογιζομην· ὅτε δε γενονα ἀνηρ, κατηρηγηκα τα τε νηπιε. Paullus hic de se ipso affirmat, se non vno quasi haustu perfectiorem religionem intellexisse, sed pedetentim tantum creuisse in cognitione. In pueritiae quasi aetate loquebar, optabam, & ratiocinabar, ut pueri solent; sed virili in aetate constitutus, abiicio ista puerilia studia. Sic & vos facere debetis, non necesse est, ut semper vos πτωχα ista σαρχεια religionis teneatis, ad maiora progredi debetis; & ego alium etiam modum, aliam eligo disciplinam, quam eam, qualem antea obseruavi, ἀνδρες τελειοι fiatis necesse est in christianismo, ne semper inhaereatis istis tenuioribus rudimentis. Nunc pergit Paullus v. 12. βλεπομεν γαρ ἀρτι δι' ἑσοπτρου, i. e. cognitio nostra omnis manca adhuc est, nondum perfecte intelligimus doctrinas illas omnes, quibus vera Christi religio constat (1 Cor. III. questus iam fuerat Paullus, se Corinthiis ut σαρκικοις tantum christianismum explicasse), sed olim melius perspiciemus religionis perfectam rationem. Promittitur igitur accuratior christianismi cognitio, & quae est Dei gratia, ista etiam ad nostrum vsque tempus per varia ministeria feliciter succreuit, semperque quouisque homines iustus vtentur adminiculis, Dei christique melior cognitio magis magisque illustrabitur. Semper enim nouis studiis opus est!

1 Cor. III, 1-3. Καὶ ἐγὼ ἀδελφοὶ ἐκ ἠδυνήθην λαλήσαι ὑμῶν ὡς πνευματικοὶ *), ἀλλ' ὡς σαρκικοὶ, ὡς νηπιοὶ ἐν Χριστῷ. Fieri non poterat, ut, quum primum essem Corinthi, sublimiores res vos docerem; non poteram vobis ἀληθευειν, quia adhuc σαρκικοὶ, imperitiores eratis omnes, rebusque Christi tantum externis aduerti, quae in sensus cadere possunt; cum natis commodum pueris estis comparandi, ideoque γαλα **) ὑμᾶς ἐποτίσαι, καὶ ἐβρωμαί; rudimenta mediocria religionis christi-

*) Vid. ORIGENES Tom. II. p. 202. & Tom. I. p. 487.

**) CLEMENS alex. Strom. lib. V. pag. 579. γαλα μὲν ἢ κατηχησις, οἶοναι πρώτη ψυχῆς τροφή, νοσησεται βρωμα δε, ἢ ἐποπτικὴ θεωρία.

christianae vobis explicauit, atque το βραμα, sublimiores sententias, quae religionis perfectiorem indolem describunt, nondum vobis porrigere potui. Cum hoc loco conferamus

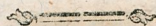
Ebr. V, 12. Και γαρ ἀφιλοντες είναι διδασκαλοι δια τον χρονον, παλιν χρειαν ἔχετε τε διδασκειν ὑμας, τινα τα σοχηια της ἀρχης των λογων τε θεου· και γεγονατε χρειαν ἔχοντες γαλακτος, και ἕσπερεις τροφης — Quum iam longo tempore veritatibus diuinis instructi sitis, nec occasiones in doctrina crescendi vobis defuerint; necesse esset etiam, vos eo cognitione vestra esse progressos, vt alios docere recte possitis: sed video vobis adhuc opus esse istis rudimentis & πτωχοις σοχηιοις, de externa Christi historia inter homines, ne obruamini solidioribus quasi cibis, i. e. veritatibus difficilioribus; lacte vobis opus est, (quod dari solet infantibus), i. e. elementa mediocria religionis vobis sufficiunt; (v. 14.) τελειων δε ἐστιν ἡ σπερει τροφη — per excellentioribus autem, qui ingenio exercitiis subacto gaudent, & quorum cognitio ista mediocria rudimenta transgressa est, istis solidioribus cibis est porrigendus, isti sunt capaces veritatum sublimiorum. Nunc pergit Paullus

Ebr. VI, 1. Διο, ἀφεντες τον της ἀρχης τε χριστη λογον, ἐπι την τελειοτητα φερωμεθα — relinquamus igitur τον της ἀρχης τε χριστη λογον, i. e. historias & narrationes de Christo, quas non opus est vobis prolixius repetere, deque externa eius inter Iudaeos acta, aut, quam multi fingunt, agenda denuo inter homines vita; sed quum iam diu multumque instructi sitis de hisce primis elementis, ad perfectiorem contendamus cognitionem, quae conuenit πνευματικοις, qui non contenti sunt Christum κατὰ σαρχα cognouisse, sed κατὰ πνευμα etiam, seu πνευματικων eum sibi informare cupiunt. Isti sunt τελειοι ac bene distinguuntur a νηπιοις in Christo *). Sic & Paullus Ephes. IV, 13. ad-

D 2

hor-

*) Ex historia hic in mentem reuocemus necesse est, non de omni religionis ambita statim ab initio primos christianos instructos fuisse; sed quaedam fuisse reserua ad adultis, seu perfectioribus, quae scilicet aliquam requirebant ingenii facultatem.

hortatur Ephesios, ut studeant euadere *ἀνδρες τελειοί*, ne amplius *νηπιοί* sint, ac statim vario doctrinae genere turbentur, ut potius, habeant talem cognitionem, quae satis perfecta sit.

2 Cor. II, 16. *Εἰ δε καὶ ἐγνωκαμεν κατὰ *) σαρκὶ χριστὸν ὄντα ἢ ἐτι γνωσκομεν*: Quodsi etiam antea visus sum ipse talem Messiam informare, qui sit Iudaeorum **) tantum fauor ac seruator, nunc tamen talem Messiae prouinciam minime commendo; in id potius iam incumbo, ut gentium illud discrimen, quod Iudaei tam pertinaciter defendunt, omnino per Christum, *πνευματικόν*, nec tempori, nec loco subiacentem, doceam tolli. Cum Iudaeis igitur Paullus antea mitius egit, ne offenderet eos, si statim ab initio omnem Christi prouinciam *κατὰ πνεῦμα* describeret.

Hacc

*) *Κατὰ σὰρκα* significat istam minorem religionem, quae corporeis ritibus, qui ἐν σαρκὶ peraguntur, nimium tribuit, & mentis negligit internam perfectionem. Religio iudaica, quae tunc vigeat, maxime *σαρκική* erat & *κοσμική*, Hebr. 9., sed christiana, quam Paullus praecinit, est *κατὰ πνεῦμα*, seu *πνευματική*. Nunquam in N. T. *κατὰ σὰρκα*, secundum humanam naturam videtur significare, sed: secundum *σαρκικόν* hominum humilem cogitandi consuetudinem, qui expectant a Christo *σαρκικήν*, *κοσμικήν*, & *των πνευματικῶν* sunt minus studiosi, secundum gentilem illam & domesticam Iudaeorum consuetudinem, qua externam Christi historiam solebant tantum suae genti addicere & vindicare. Si de Christo dicitur, significat humilitatem illam, quae inter Iudaeos acta fuit, historiam, & imperfectiorem formulam descriptionis, quam Iudaei frequentabant; ut Rom. IX, commemorat Paulus varia decora, quae sunt Iudaeis quasi propria; sed omnia ista, *κατὰ σὰρκα* sic iudicari solent. Nullum enim decus a *patriarchῶν*, a lege, a circumcisione, ad Iudaeos potuit pertinere, ex genere spirituali, morali; itaque iam Ioannes & Christus reprehendunt Iudaeorum vanam gloriationem, quam ab *Abrahamo* &c. repetebant.

**) Significationes vocis *σαρξ* in N. T. collegit V. S. V. ABR. TELLERS in *seinem Woerterbuch des N. T.* vbi praesertim pag. 149. multa loca allegata sunt, in quibus hoc vocabulum significat *Judaismum* eius temporis. Cf. etiam VITRINGA ad *Elaiam* Cap. XL, 6.

Haec credo sufficient ad demonstrandum, Paullum semper in tradenda religione rationem habuisse των σαρκικων & των πνευματικων, seu imbecilliorum & perfectiorum auditorum. Fatear necesse est, plura loca Paullina hanc in rem adhuc colligi potuisse, quum fere in omnibus eius epistolis talia obuia sint & cuilibet facile occurrant; sed persuadere mihi non possum, ea maiorem lucem huic, quam tractandam mihi sumsi, causae afferre posse; quum, quae, omissis aliis, iam allegaui, satis luculenter hoc designent discrimen.

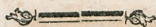
Exempla huius variae disciplinae, quae in N. T. occurrunt, illa etiam omisi, quia V. S. V. SEMLERVS ea iam collegit, certe praecipua, in commentatione ista: *De sapienti, quam Paullus secutus fuit, doctrinae διανοιας*. (Halae 1766.) quae breui tempore cura V. Auctoris auctior prodibit inter alia programmata.

§. XIV.

Nunc mihi adhuc restat, historiam huius inter *τες σαρκικες & τες πνευματικες* discriminis, quodammodo repetere, inde a prioribus saeculis, usque ad Origenem, per cuius discipulos porro ad eruditiores auctores propagatum fuisse scimus. Per omnia fere saecula prudentissimi semper & sapientissimi religionis praeceptores hanc sapientem doctrinae *διανοιας* secuti sunt, Christi & Paulli, aliorumque primae ecclesiae statutorum imitatores. Sed verbosior & copiosior esset ista vniuersa tractatio, ac huius descriptionis academicae ratio permitteret, si e pluribus quam istis prioribus saeculis hoc discrimen & confirmare & illustrare vellem.

§. XV.

Praefandi quasi causa praemittam, iam inter Ethnicos vestigia huius discriminis non obscura adesse; fieri enim non potuit, ut ii, quibus contigerat animum ingeniumque bonis artibus atque disciplinis exornare, eadem rudi ratione paternam religionem amplecterentur, ac homines de plebe, qui rebus tantum, quae in sensus cadunt, sicuti in
 D 3 omni-

omnibus negotiis, sic praesertim in religione ducuntur. Praetereo antiquissimos doctrinarum pictores, poetas, & hieroglyphorum, emblematum, mythologiaeque interpretes, qui fere omnibus gentibus non defuerunt. *Varro* certe iam olim theologiam mythicam distinxit a physica & civili. Certius est, & philosophos eam viam instituisse. Negari quidem non potest, *Socratem*, *Ciceronem*, *Antoninum Philosophum* &c. plerumque, ne plebem offenderent, externam etiam obseruasse religionem, cum sollemnibus eius caerimoniis & ritibus; sed hoc non impedit, quominus statuamus, eos in internae religionis cognitione longo interuallo plebem post se reliquisse. Legat aliquis virorum istorum scripta frugifera, quibus isto quidem tempore, sapientissime de rebus physicis & moralibus docuerunt; sed semper obseruant ordinem aliquem ad τὸ ἐξω atque ad τὸ ἐσω. Quo quaeso modo fieri potuisset, ut plebs haec eruditas disputationes intelligeret, suasque ex illis corrigeret de religione notiones? Alia via ea deducenda erat ad Dei religionisque venerationem; caerimoniae, sacrificia, auguria &c. adiungebantur; quibus ad dei aut deorum cultum & praeceptorum moralium aliquem gustum adduceretur. Aliter itaque populus de externa religione sentiebat, aliter ii, quos ingenii cultura & excellentia ab imperita plebe seiungebat; quoti enim quique vel aliquid studii in rerum causas & hominum historiam contulerant, facile omnes intelligebant, de iisdem rebus siue humanis siue diuinis, aliter imperitos statuere, aliter philosophiae ingenuaeque cognitioni deditos. Philosophi *) ipsi discipulos suos,

*) *Iamblichus in vita Pythagorae*: συνεπιρρυπτεσθαι αὐτον πολυ των λεγομενων, οπως οι μεν καθαρωσ παιδευμενοι σαφως αυτων μεταλαμβανωσιν οι δε, ωσπερ Ομηρος Φησι τον Τανταλον, λυπωνται παροντων αυτων εν μεσση των ανεσμωντων, μηδεν απολαυοντες. Similiter loquitur *Clemens alex.* Strom. lib. V. pag. 575. λεγουσι δε και οι Αριστοτελης, τα μεν, εσωτερικα ειναι των συγγραμματων αυτων τα δε, κοινα τε και εξωτερικα - plura adhuc habet de hoc discrimine apud ethnicos *Clemens*, & operae pretium est hanc & antecedentem paginam huius V. libri legere.

suos, ut iam attingi, distinguebant in *ἑξωτερικῶς* & *ἑσωτερικῶς*; cum hisce liberius loquebantur, hisce omnem suam sapientiam & doctrinam expromebant; quum illis contra *τοῖς ἑξωτερικοῖς* prima quasi elementa tantum traderent, & eos arcerent ab lectionibus *ἑσωτερικαῖς*.

§. XVI.

Ex Iudaeorum historia pauca etiam delibanda videntur, priusquam ad ipsa christianae religionis primordia accedamus. *Rabbini*, *Cabbalistae* eadem ratione ac alii doctores disciplinam quamdam arcani habebant, ad quam non omnibus dabatur facilis accessus; itaque & magna pars *τῶν φορητῶν λόγων*, qui a stoliditate vix absunt, si proprie intelligantur, a multis hoc iure doctrinae excusatur. Nec etiam biblia sacra a quibuslibet posse intelligi asseuerabant; alia enim in iis destituta esse rudibus, alia perfectioribus. Ex *Ioannis Iuelli*, episc. Sarisbur. aduersus *Hardingum* scriptis (Genevae 1585. fol.) pag. 122. hic peritner locus quidam (eum V. *Semlero* debeo), qui Rabbiorum istam prodiit disciplinam, nostris etiam temporibus imitandam; verba secundum latinam versionem *Whitakeri* sic habent. *Rabbini*, fateor, iustus de causis homines plebeios a quorundam V. T. capitum lectione prohibuerunt, quousque aetate simul & iudicio maturuissent. Non enim scripturae Dei eiusdem sunt vniuersae rationis; quaedam partes faciles sunt; quaedam obscurae; quaedam *rudibus*, quaedam *doctioribus* aptae *). Hoc igitur iam videbant Iudaei, & nos, qui eos cognitione vincere deberemus, illud videre nolumus? —

Varias inter Iudaeos fuisse sectas, omnibus constat; sed ex his de *Pharisaeis* tantum atque *Essenis* quaedam hic enarrabo, quae maxime ad

*) Nostro etiam tempore melius esse videtur, non omnibus christianis simul omnes S. S. libros perlegendos proponere; sed ex omnium istorum, historicorum & moralium librorum complexu excerpta potius quaedam colligere, quae contineant veritates ad salutem necessarias omnes, & quae facili negotio & a plebe & a doctioribus possint usurpari.

ad institutum meum facere videntur. Phariseos plerosque possimus σαδουκαιοσ appellare, Essenos contra πνευματικαιοσ. Illi enim historiis tantum ducebantur, quae vel in V. T. legerant, vel acceperant per traditionem a maioribus, vel porro ipsi repererant, per ἀκριβοσιν, si placeret, scholae propriae; & interna religione plane fere posthabita externis tantum caerimoniis & rebus σαδουκαιοσ dabant operam. *Esseni* contra alieni erant ab isto ingenio, homines minime improbi nec externae religioni iusto plus debiti; siquidem sacrificia ceteraque templi ministeria relinquebant rudi populo, & eius studiosis moderatoribus; tranquillam ipsi praeferentes vitam urbium tumultibus; virtutis priuata exercitia diligenter amplectebantur, quia in vera tantum animi emendatione omnem Dei ponebant cultum. Mosaicarum legum labantem & exigam, quod attinet ad τω ιδιωσ, auctoritatem & vim videntur perspexisse; & satis recte distinguebant vniuersum illud pristinae religionis politicae systema, sicuti populo rudi atque imperito praeriri solebat, continuis illis & quotidianis caerimoniis, a peritiorum atque exercitatorum hominum facultate, quam iustis illis animi exercitiis πνευματικαιοσ adfueri sensim adepti fuerunt. Hoc exemplo & illud discimus, vix posse dubitari, fuisse non paucos, qui semper sperarunt maiora Dei beneficia, commodo tempore, non tantum suae genti, sed & omnibus hominibus per maiorem illum Mose & prophetis ministrum, impertienda. Ex tot libris *) genti suae domesticis aut aliquas partes tantum seligebant Essenii,

*) Hoc historicum argumentum, etsi nomine *Apocryphorum* fuit sensim neglectum & contemptum a iunioribus christianis: longe aliter tamen tractatum fuit a vetustissimis doctoribus graecis; qui sciebant, ob oculatationem studiosam tantarum rerum, hos libros nomen hoc gerere; non quod obscuro & infimo sint loci. Talium librorum fuit ingens copia, inde a tempore quodam ante Christum: ex iis multa materia quasi sensim ad alios homines eius temporis & loci, (Alexandriae) fuit disseminata. Ita queritur *Plinio* de migratione pag. 45°. *Mangey*. edit.) & indignatur, multos Iudaeos sequi tantum ἀποκρυφωσ, & re-

seni, aut allegoriis & picturis symbolicis, quas ingerebant, res virtuti internae proprias & commodas designabant; crassiores quasi explicandi modum relinquentes iis, qui historiis & rebus externis solent commoveri; hoc nominabant *σαρκα & σωμα*, & istos imperitos homines *σαρκινους, ψυχικους*: nobiliorem vero sensum, qui res animi emendationi aptas complectebatur, *πνευμα* appellabant, eiusque amatores *πνευματικους*.

Sermones enim, disputationes, disquisitionesque de lege, a praeceptoribus Iudaeorum doctoribus institutae, eius fuerunt rationis, ut non modo literalis S. S. sensus in iis fuerit expositus, sed & altior aliquis & profundior, qui magis erat *πνευματικος*, magisque, securi videbatur, divinae sapientiae consentaneus. Talis explicatio a Iudaicis doctoribus superioribus appellatur *) *מדרש* (midrasch) i. e. explicatio, quae sensum suum literalem non sequitur; quod tamen ita intelligi debet, ut simul omnis institutio per similitudines, aenigmata, vel uti Graeci habent, parabolas, *משלים*, omnesque discursus alios, in quibus quis in res magis spirituales exspatiatur, hac voce comprehendatur. Hac methodo *allegorica* non solum Rabbini explicarunt S. S., eique sic auctoritatem aliquam porro seruarunt, vel contra christianismum; sed diu etiam eam docendi consuetudinem continuarunt, ut parabolis & compositis narrationibus lectorum & auditorum adiuuarent attentionem. Ulterius ad huc studium illud allegoriarum alii produxerunt, atque hinc ortum est, quod

linquere circumcisionem, sabbatum, lauacra, ciborum discrimen; atque sic e populo & gente quasi exire. Vltus est hoc praestantissimo testis monio Philonis, quod est ante Evangelia & ante epistolas Apostolorum, V. Semlerus, contra istum Anonymum, qui fingebat, Iesum nostrum merum Iudaismum docuisse.

*) De horum Medraschim natura tractarunt *Maimonides* in *more Nevochim*, *Aben-Ezra* in Commentariis suis; & inter recentiores imprimis *Horsingerus* & *Buxtorfius*, *Vitringa*, & alii.

quod Cabbalam vocant & Doctores Cabbalisticos; secundum quam ex variarum litterarum commutatione, coniunctione, separatione, transpositione, vel ex valore litterarum arithmetico, &c. nescio quot mysteria haurire solebant. Sed vela contrahenda sunt; itaque allegabo hic *Philonis* aliquot loca; praesertim, quia vetustiores nostri scriptores e *Philone* multa hauserunt.

In omnibus fere scripturionum *Philonis* paginis offendimus explicationes *allegoricas*; ideoque non operae pretium duco, quasdam ex illis exempli gratia transcribere; sed ea tantum loca hic describam, quae eius generalem interpretandi rationem produunt, & quibus inter rudiores & perfectiores docet esse distinguendum.

Quamquam anteponit allegoricum sensum litterali, tamen ea ratione procedit, ut non auferat historiae veritatem; eius de recto interpretandi genere sententiam, reperimus in libro *de migratione Abrahami* (pag. 450. edit. *Mangeyanae*) Εισι γαρ τινες δι της ητης νομους συμβολα νητων πραγματος υπολαμβανοντες; τα μεν α γαν ημερωσαν, των δε εραδυμωσ αλιγαρησαν, ες μεμφαιμην αν εγωγε της ευσχερειας. εδει γαρ αμφοτερων επιμεληθηναι, ζητησεωσ τε των αφανων ανεμβεσεωσ, και ταμιασ των φανερωσ ανεπιληπτε. Haec est pars eius disputationis, quam p. 32. 33. commemorabam; hos homines *circumcisionem, Sabbathum* omittere &c.

Secundum lectorum varium ingenium & diversam cogitandi rationem distinguit in explicatione S. S. σαρκια, ψυχην & πνευμα; haec distinctio occurrit in libro: *de vita contemplativa* pag. 483. (de *Essenis* quidem loquitur ibi, sed & ipsum tali modo distinctisse, explicationes eius satis luculenter demonstrant): αι δε εξηγησεισ των ιερωσ γραμματων γινονται δι υπονοιων εν αλληγοριασ. απασα γαρ η νομοθεσια δοκει τοισ ανθρωπισ τειτοσ εσικεναι ζωη και σωμα μεν εχειν τοσ ηητας διαταξεισ, ψυχην δε τον εναιποκειμενον τοισ λεξεσιν αραρατον νεν εν φ ηρεατο η λογικη ψυχη διαφεροντωσ τα ομια θεωρειν, ωσπερ δια κατεπτεισ των ονοματων, εξαισια καλλη νοηματων εμφορομενα κατιδεσα — Hanc distinctionem

tionem

tionem inter *σαρκια*, *ψυχην* & *πνευμα* in S. S. Patres etiam nostrae ecclesiae, ut dici solent, sunt imitati; praesertim ORIGENES eadem fere habet verba; quae allegabo §. XXI.

Disciplinam quamdam arcani, in S. S. adesse, sequentibus narrat verbis: (*Quod a Deo mittantur somnia pag. 649.*) Quibusdam aliis S. S. enarratis proprietatibus, sic pergit: *τοις δε ως φίλος επίπικως και μετα πειθες πολλας και των ἀρρήτων*) ἀναφέρει, ὡν ἕδεν αὐτων ἀτελεσον ἑπακροσσαι θεμις*: Hac ratione traditionem talem commendat, aut minus in sinuat, quae sint pauciorum, *μνησθημενων* seu *ἔχοντων ἕξιν τινα*, quod non displicet. Πνευματικος enim *παντα* diiudicat, & ipse amplectitur.

Philo etiam sicut Paullus distinguit inter hos, quibus lacte opus est, & alios contra, qui solidiorem cibum flagitant; *νηπιοι* eadem ratione in religione virtutisque studio institui non possunt ac *τελειοι*, qui iam ea pollent animi facultate, ut altiores diuinæ sapientiae sententias capere queant. Sic enim noster in libro *de Agricultura pag. 301. n. 37.* *Ἐπει δε νηπιοις μεν ἐστι γαλα τροφη, τελειοις δε τα ἐκ πυρων περμιατα, και ψυχης γαλακτωδεις μεν ἂν ἕεν τροφαι κατα την παιδικην ἡλικιαν, τα της ἐγκυκλις μεσοινης προπαιδευματα τελειαι δε και ἀνδρασιν ευπρετοις αἰ δια φρονησεως και σωφροσυνης και ἀπάσης ἀρετης ὑψηλεις.*

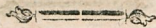
Similem locum scripsit noster in libro *de congr. quacr. erud. gr. pag. 521.* sed quia fere eadem sunt verba ac quae supra allegata sunt, eum hic non describam.

Multa in S. S. per *συγκαταβασιν* dici, in usum *των νηπιων*, & qui nondum ad *τελειότητα* progressi sint, docet in libro: *quod Deus sit immutabilis pag. 280.* Posteaquam confirmauerat, in Deum non cadere humanae infirmitatis vitia, sic pergit: *λεγεται δε ἕδεν ἦττον παρα τῷ νομοθετῇ, μεχρι τινος ἐισαγωγης τα τοιαυτα, τε νεθετησαι χαριν τες ἐτερος*

E 2

ρος

*) (*Ἀρρήτων*) non quae dici nequeunt, sed quae dici non debent; eodem significatu, quo Paullus 2 Cor. XII, 8. *και η̄μεσεν ἀρρήτα ἕημετα* —

ρος μη δυναμενς σωφρονιζεσθαι – Aliter S. S. loquitur ad erudiendam istam multitudinem, aliter ad hos, qui eam cognitione antecedunt; non igitur tenaciter & mordicus terenda & premenda omnia sunt, quae quidem in S. S. occurrunt.

In libro: *de posteritate Caini* pag. 252. reprehendit eos doctores, qui quum ad populum erudiendum procedunt, non utantur sapienti quadam *συγκαταβασει*; sed eruditissimis disputationibus eius fatigent onerentque attentionem: *Ευηθεϊς γαρ εσοι των διδασκαλων μη προς την των γραμμων δυναμιν, αλλα προς την εαυτων υπερβαλυσσαν εξην επιχειρησι ποιεισθαι τας υφηγησεις* – Ut doctores sui temporis magis adhuc de huius popularis studii necessitate conuincat Philo, sic pergit: pag. 253. *εχ ερας, οτι και ο θεος εν αναλογουντας τω μεγεθει της αυτης λογιστητος χρησιμους αναρθεγγεται, προς δε την των ωφεληθησομεων αιει δυναμιν*.

Ex his locis aliisque quae allegare omnia inutile esset, videre licet, Philonem iam cognitam atque perspectam fuisse ingeniorum humanorum varietatem, quae minime vna eademque ratione tractari docerique possent; sed quod sapientis sive doctoris, ad cuiusque captum institutionem suam conformare, & cum plebeiis aliter loqui ac cum iis, quorum animi hisce *πτωχοις σοιχειοις* non amplius sunt contenti. Το *πνευμα* quaerebat in S. S. quia non suppetere videbat *την σαρκια*, historicas illas narrationes, ad vitae emendationem felicitatemque, isto suo tempore hominibus cultis persuadendum, sed aliis adminiculis magis *πνευματικοις* iam opus esse.

§. XVII.

Christi & Paulli sapiens in docendo *επινομοια*, secundum quam semper *των αδενων* & *των τελειων* habebatur ratio, a primis etiam eorum discipulis, qui postea & ipsi docendi munus susceperunt, diligenter fuit obseruata. Non statim ab initio cuiilibet porrigebatur istud argumentum, quod Paullus vocat *σερεων τροφην*; sed lacte nutriebantur, i. e. in primis

primis tantum religionis instituebantur elementis. Illorum plerique ex Iudaeis seuerioribus erant, qui Mosaicae legis vim & usum diuinitus adhuc valere sibi persuadebant; iidem statis diei horis preces recitabant, ieiuniis vigiliisque operam dabant, regnum Messiae nationi tantum felix faustumque expectantes; horum imbecillitati primi doctores sapienter & studiose obsecuti sunt. In populo aut rudibus adhuc disciplinae titonibus erudiendis vtebantur *μυθοις* & parabolis, quibus quasi initiabantur ad cognitionem *των μυσηριων*. Aliis sufficiebat illa formula *πιστεωσ*, quam symbolum seu *διδαχην* dicere, solebant; mysteria autem & *γνωσις* pertinebant tantum vel ad ipsos doctores, vel ad eos, quorum ingenium altioris cognitionis erat capax. Hinc discrimen *των εξωτερων*, *catechumenorum*, & *των εσωτερων*; Semper pro audientium indole ingenioque non solum docendi modus liber fuit, sed & doctrinarum non vna aut simillima descriptio; in quorundam usum eligebant, quod maxime videbatur *λογικον*, *χρησιμον*, *γνωσιμον*; quum aliis contra nihil tradebatur, nisi historicum, & quod eorum captui conueniret.

Iudaizantium etiam christianorum, qui Petro praecipue studebant, & discipulorum Paulli discrimen, attentione nostra dignum videtur. Pauli discipuli reiciebant, aut saltem non commendabant porro, legem Moysi; Palaestineses vero & Iudaizantes non poterant tam facile abduci a veteri consuetudine; ideoque aspernabantur Paullum eiusque contemnebant doctrinam; quum Petrum contra omnibus extollerent laudibus, quia multum dederat Iudaeis & Iudaismum cum christiana religione coniungere videbatur. Haec Petri a Paulo differentia nobis statim in Epistolis eius legendis occurrit; cf. e. g. 1 Petr. III, 19. *πνευματα εν φυλακη*, (nec enim assentimur iis, qui varie torquent clarissimam sententiam); & 2 Petri II, 4. angeli tenebrarum vinculis ligati (ex libro *Henochi*); & tota illa disputatio Cap. III, 10 sqq. de fine mundi (iudaici); quae maxime illis *νηπιωσις* inferuire videtur. Paullus contra omnes istas *σαρκικας* plerumque notiones negligebat, & *μυσηριων*, aliis ignotum, studiosissime docebat de iuribus Iudaeorum & gentium aequalibus,

igitur etiam ii, qui Iudaeis praecipue studebant a Pauli abhorrebant ἀλλοθισα, a religione tam aperta & vniuersali, quae ad omnes omnium gentium pertineret homines. Circumserebantur libri in vsum discipulorum Petri, qui ab illis quidem in deliciis habebantur, sed negligebantur ab aliis, e. c. κηρυγμα Petri, Acta Petri, Apocalypsis Petri; ipsa, quae in nostro adhuc seruetur codice Apocalypsis, multum videtur conuenire cum hisce crassioribus, iudaicisque cogitandi & opinandi modis; fuitque inde ab initio, non in manibus Catholicorum, sed *Montanistarum* & Iudaizantium.

§. XVIII.

Gnostici etiam hic non sunt praetereundi; etsi enim hi apud plerosque male audiunt, tamen multi mihi videntur suo iure in perfectiorum christianorum numerum referri. Ex eorum etsi obscuro docendi genere hoc tamen apparet, eos diligenter id egisse, vt homines Christi prouinciam ἡθικην & πνευματικην informarent, quum plerique caeteri, etiam multi catholici, iudaicis notionibus nimium in illa Christi historia tribuerent. Plerique in eo conueniunt, quod non statuunt perfectioris cognitionis limites cunctos contineri in istis Apostolorum libris, multo minus eam quaerendam esse in V. T., γνωση igitur magnopere commendabant iis, qui ei consequendae pares essent. Libris & Veteris & Noui Testamenti, quibus πνευμα non inesset, plane non vsi sunt. Aberant a *Marcionis* codice Euangelii, (quem iure dolemus plane intercidisse, quia ad ipsa tirocinia prima christianismi pertinet) omnia ea, quae ad Iudaeorum sacros libros, mores opinionisque proprias respiciebant; quibus rebus sibi ad eos non opus esse putabat, qui e gentibus in societatem suam adscisciebantur. Reiecerunt iidem Actus Apostolorum, & Pauli epistolas adhibebant quidem, sed reiectis sententiis, quae ad iudaicam pertinerent indolem; has sententias statuebant *insertas* esse ab iis, qui *concorporationem legis & Euangelii* informarint. Libros V. T. quos non reiecerunt, explicabant allegorice & mystice, vt ali-

quid

quid moralis utilitatis ex iis elicerent; historicas de rebus a Christo gestis narrationes minori in loco ponebant, siue quod a multis hic ibi con-
fingi solerent, siue quod putarent, Christum pro loci & temporis ratio-
ne populo aliquid dedisse, quo perfectioribus iam non opus sit. Vre-
bantur aliis scriptionibus domesticis, quibus copiosius ipsorum dogmata
describebantur; vix tamen pauca fragmenta supersunt. Apostolos partim
nec ipsos satis iam intellexisse omnia, partim ob imperitiam auditorum
& lectorum etiam ea, quae sciuerint, litteris non aperte expressisse.
Dolendum est, nobis nil superesse ex eorum ipsis scriptis, nisi quas-
dam sententias, quas *Irenaeus*, *Tertullianus* &c. collegerunt quidem, sed
satis negligenter, imperite, & vix bona fide vsi; Esoterica Gnosticorum
disciplina hisce scriptoribus ignota erat, ideoque ea tantum arripue-
runt, quae de inuitato eorum docendi genere audierant; nulla igitur
fere fides hisce narrationibus criminationibusque habenda est, quia
praesertim apud Catholicos tota Gnosticorum familia erat in odio.
Multa de Gnosticis collegit V. SEMLERVS *institut. breu. ad liber. erud.
theol. Tom. I. ff. 74.* in additamentis ad Baumgartenii polemic. theol.
& in apparatu ad interpret. N. T. supersunt autem satis multa, quae
sciri possent.

§. XIX.

Nunc reliquum est, ut ex Patribus quibusdam demonstramus,
illos non solum allegoricum, i. e. *πνευματικόν* sensum in explicatione
Sacrarum Scripturarum quaesivisse, minimeque contentos fuisse isto, quem
dicere solent sensum litteralem; sed & semper habuisse eos rationem
in instruendis auditoribus *των νηπιων & των τελειων*. Ex omnibus hisce
auctoribus duos tantum seligam, CLEMENTEM nempe alexandrinum
& Origenem, qui prae caeteris ad institutum meum pertinere videntur.
De Barnabae enim epistola hic disserere vix est operae pretium. Maxime
adamavit huius epistolae auctor sensum *allegoricum*; & raptim mihi il-
lam tantum perillustranti tanta se obtulit allegoriarum fere ineptarum mul-

multitudo, vt abstinerim a tam mediocri scripto. Progrediar itaque ad Clementem alex. ex eoque pauca, quae ad rem faciunt, excerptam.

§. XX.

Titus Flavius *Clemens* alex. inclaruit iam saeculo secundo, & vixit adhuc per aliquot seculi tertii annos; graecae philosophiae humaniorumque litterarum fuit peritissimus, & hinc adiutus adminiculis, accinxit se ad interpretandas S. S. *Pantaeno*, praefatore mortuo, (de cuius scriptis dolendum est, nihil nobis superesse, quia tunc magis adhuc perspiceremus Clementinam interpretandi docendique rationem) catecheta scholae alexandrinae, cui semper praesuerunt viri doctissimi, fuit electus; quod munus etiam multos per annos maxima administravit cum laude. Allegoricum interpretandi genus iam acceperat a *Pantaeno* *), eaque maxime de causa illud secutus est, quia videbat iam, historias illas vt ita dicam nudas, quae continentur in V. T. nil conferre ad verum christianismum; & quia etiam apud Iudaeos non solum alexandrinis sed philosophos etiam gentiles, hoc tempore allegorica interpretatio valde in vsu fuit, ad quos in societatem christianam adsciendos opus erat eorum se accommodare cogitandi modo **). Ex frequentibus, quae allegare animus est, locis, illius interpretandi genus & docendi variam disciplinam videre licebit.

Stromat.

*) Vnam *Pantaeni* interpretandi libros propheticos regulam servavit *Clemens* in *Eclogis ex scripturis prophetarum*, quae operibus eius subiiciuntur, §. LVI.

**) *Ipse* hoc affirmat *Stromat. lib. V. pag. 554. τοις την σοφίαν ἀπτεσι την παρ' αὐτοῖς, ὁρῶντες τὰ δόγματα, ὡς ἀν ἕξαι δια των ἰδίων εἰς πισιν ἀληθείας ἐκταῖς ἀφικνωτο*: *Rich. Simon* *histoire critique des Comment. du N. T. pag. 21.* sic de *Clemente* nostro pronunciat: le mélange de la philosophie platonicienne avec la religion chretienne ne tendoit pas à la destruction de la foi orthodoxe; mais à persuader plus facilement aux Grecs le christianisme. Il croioit en cela imiter *St. Paul.* εἰ μὲν δι' Ἑβραίων ἔυλογον Ἰουδαίων γενεσθαι, ἀλλὰ καὶ δια τῶν Ἑλλήνων Ἑλλήνων, ἵνα πάντας κερδαίωμεν.

Stromat. lib. I. p. 355. posteaquam disseruerat de methodo Pauli, secundum quam aliis lac praebetur, aliis cibus solidior, sic pergit: *τετραχως δε ημιν εκληπτειν τς νομς την βωλησιν. η ως σημειον εμφανισσαν, η ως εντολην κυρσσαν εις πολιτειαν ορθην, η θεσπιζεσσαν ως προφητειαν **): Quatuor enim modis legis voluntas nobis est accipienda: vel ut signum aperiens, (i. e. verba legis imagines sunt rerum aliarum, & praeter propriam impropria etiam potestate gaudent,) vel ut praeceptum confirmans ad rectam institutionem, (sc. vitae) vel praedicens vt propheta. — Cum hoc loco conferatur *pag. antec. 354.* vbi philosophiam moisaicam quatuor in partes diuidit: 1) in partem historicam; 2) in partem legislatariam (*νομοθετικην*) quae quidem spectet proprie ad mores; 3) in sacrificialem, quae pertineat ad naturae contemplationem; & 4) in theologicam, quae est superna contemplatio, quam Plato dicat esse reuera magnorum mysteriorum; & quae ab Aristotele nominetur *μετα τα φυσικα*. — Conferatur etiam cum his duobus locis alius *Strom. lib. VI. pag. 673.* Ibi loquitur Clemens de quatuor quibusdam institutionum modis, eosque allegorice de docendi varia methodo & auditorum diuersa ratione explicat: 1) distinguit inter Catechumenos, qui adhuc sint idiotae, & *εξ επιπολης* (in superficie tantum) accipiant institutionem. 2) Inter eos, qui philosophiam imbiberint, his enim *η επιγνωσις της αληθειας εγγινεται*, per explicationem dogmatum; sicuti Iudaei etiam, posteaquam *η παλαια γραφη* iis sit explicata, in christianismo instituantur. 3) Tertium institutionis modum applicat ad Haereticos, qui

* Quum quatuor legis sensus Clemens indicet, & tres tantum enumeret, interpres eius latinus *Heruetus* coniecit, vocabulum *τετραχως* corruptum esse, legique debere *τριχως*. Sed falli videri possit vir doctus; Clemens naturalem verborum legis sensum, historiam, scilicet, tanquam per se notum, hic omittit, & tres tantum sensus enumerat minus notos. Locus alter plenius enumerat.

qui vi trahantur ad veritatem *); 4) sub tertio modo, i. e. sub inoculatione, intelligit γνωστικὴν διδασκαλίαν, quae res potest perspicere ipsas. — Omisi ipsam harum inquisitionum descriptionem, quam Clemens noster satis perspicue tradit, & quam confert cum quadripartita ista inquisitionis auditorumque varietate; sed operae pretium tamen est, locum ipsum inspicere.

Strom. lib. VI. pag. 676. rationes allegat, quare scriptura sacra obscurius & mystice locuta sit: δια πολλὰς αἰτίας ἐπιμυρπτονται τὸν νεν αἰ γραφαί· πρῶτον μὲν, ἵνα ζητητικοὶ ὑπαρχώμεν, καὶ προσαγγυνηώμεν αἰετὴ τῶν σωτηρίων λόγων εὐρεσει. ἔπειτα, μὴδε τοῖς ἀπάσι προσήκον ἦν νοεῖν, ὡς μὴ βλάβειεν, ἕτερος ἐκδεξάμενοι τὰ ὑπο τῆ ἀγίῃ πνεύματος σωτηρίας εἰρημένα. διο δὴ τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἀνδραπίων, τοῖς δὲ ἐκ πίστεως εἰς γνωσὴν ἐγκριτοῖς τηρεμένοι τὰ ἀγία τῶν προφητικῶν μυστηρίων, ταῖς παραβολαῖς ἐγκαλυπτεται· παραβολικὸς γὰρ ὁ χαρακτήρ ὑπάρχει τῶν γραφῶν.

Strom. lib. VI. pag. 677. τὰ δὲ μὴ πάντων εἶναι τὴν ἀληθείαν, ἐπιμυρπτεται πολυτρόπως (i. e. ἡ γραφή) μονοῖς τοῖς εἰς γνωσὴν μεμνημένοις το φῶς ἀνατέλλεσα —

Vnum adhuc adferam locum, qui est Strom. lib. V. pag. 573. vbi modo quodam allegorico sequentem tradit regulam, quam in aliis instituendis sequamur: ἵνα ἐν μὴ τις ἐμπέσῃ εἰς τὴν ὑπο σὲ διδασκομένην γνωσὴν, ἀκρατῆς γενομένος τῆς ἀληθείας, παρακῆσθαι τε καὶ παραπέσθαι, ἀσφαλῆς περὶ τὴν χρῆσιν τῆς λόγῃ γίνε. καὶ πρὸς μὲν τῆς ἀλογίας προσιόντας ἀποκλείει τὴν ζωσάν ἐν βαθεῖ πηγῇ. ποτὸν δὲ ὄρεγναι τοῖς ἀληθείας δειδήνηκοσιν, ἐπιμυρπτομένοις δ' ἐν πρὸς τῆς ἐχ' οἴσιν τε ἔντας παραδέξασθαι τὸ βάθος τῆς γνωσεως, κατακαλυπτε τὸν λακκῶν.

Haec a me hic allegata loca, credo sufficere ad id, quod confitui ex CLEMENTE demonstrare; intelligent facile peritiores, hanc docendi

*) Ex hoc Clementis loco quidam Galli tyrannidem suam erga Reformatos, aliique nostri temporis tolerantiae inimici, suam erga alius ecclesiae membra, videntur demonstrare velle severitatem.

cendi rationem fuisse maxime frugiferam, & late patentem. Permittit enim lectoribus omne exercitium domesticum ingenii, quacunq; ratione perspiciant aut informant propositas doctrinas, modo ad animum perficiendum studiose reuocent, & recte & sancte viuendo repraesentent religionis internae vim & indolem. Iam ad ORIGENEM nunc accedam, & ex innumeris fere locis ea tantum excerpam, quae maxime faciant ad rem.

§. XXI.

Floruit ORIGENES in ecclesia christiana saeculo tertio, & praeceptorem Clementem alex. non solum in studio allegorico, variague docendi disciplina, alia ad τὰς σαρκίνας, alia ad τὰς πνευματικὰς, est imitatus, verum etiam eum ingenii vsu & cultu videtur superasse. Omnia fere tum Veteris tum Noui Testamenti loca in allegorias vertebat, duplicem Scripturae distinguens sensum, alium πρὸς τὸ ἔχρον, alium πρὸς τὴν διαγωγήν; sensum, qui ad litteram informatur, & sensum, qui rem ipsas imagines vltro sequitur; priorem deprimebat, alterumque vt πνευματικόν, mirifice extollebat. Ne moles huius scriptionis academicae iusto grandior subnascatur, pauca tantum de illius interpretandi genere delibabo; praesertim quum non valde differat a praeceptore Clemente, cuius rationem in §. anteced. etsi paucis, sufficientibus tamen locis, delineauimus. Quod si quis generaliter Origenis interpretandi methodum cognoscere cupiat, is facile adibit dissertationem: *de mysticorum interpretationum origine ab Aegyptiis patribus praecipue repetenda* (Halae 1760. praef. SEMLERO). Nobis nunc sufficiat quaedam ex ipsius scriptis hic allegare loca.

Distinguit sensum S. S. sicut Philo, in corpus, animam & spiritum; sic enim habet lib. IV. de principiis Tom. I. ex translatione Rufini: Tripliciter ergo describere oportet in anima sua vnumquemque diuinorum intelligentiam litterarum, i. e. vt simpliciores quique aedificentur ab ipso, vt ita dixerim corpore scripturarum: sic enim appellamus communem

istum & historiam intellectum; si qui vero aliquantum iam proficere coeperunt, & possunt amplius aliquid intueri, ab ipsa scripturae anima aedificentur; qui vero perfecti sunt, & similes his, de quibus Apostolus dicit 1 Cor. II, 6. 7. (Sapientiam loquimur inter perfectos) hi tales ab ipsa spiritali lege, quae umbram habet futurorum bonorum, tamquam a spiritu aedificentur. Sicut ergo homo constare dicitur ex corpore, & anima & spiritu, ita etiam sancta Scriptura –

Inde patet primorum saeculorum christianos eruditiores mysticis istis explicationibus adminiculi instar usus fuisse, ad eos, qui in christiana religionis primordiis, σοφειοις, iam instituti essent; ut eos ad magis πνευματικην christianismi cognitionem adducerent.

Similem locum reperimus Tom. I. homil. in leuit. V. pag. 205. Sicut ergo cognitionem sui ad inuicem gerunt visibilia & inuisibilia, terra & coelum, anima & caro, corpus & spiritus, & ex horum coniunctionibus constat hic mundus: ita etiam sanctam scripturam credendum est ex visibilibus & inuisibilibus constare: veluti ex corpore quodam, litterae scilicet quae videtur; & anima, sensus qui intra ipsam deprehenditur; & spiritu, secundum id, quod etiam quaedam in se coelestia teneat; coll. cum loco in homil. in leuit. V. p. 209. Triplicem namque in scripturis diuinis intelligentiae inueniri saepe diximus modum, historicum, moralem & mysticum; vnde & corpus inesse ei, & animam & spiritum intelligimus.

Lib. III. contra Celsum n. 61. p. 487. recte admonet, de diuerso genere docendi; minori ad imperitiores; & maiori, ad perfectiores in intelligendo; esse alia & quidem priora θεραπευτικα βοηθηματα, ut definant homines peccatis dare operam; alia vero, quibus το ηγυμονικον ad veram rerum cognitionem adiuuatur.

Bene etiam contra Celsum lib. IV. p. 507. distinguit inter christianum alius religionis mysteria scrutantem, & inter fidelem e: vulgo, simplicem, σοφικον, qui multiplices diuinæ sapientiae rationes intellectu non possit attingere, sed cui instar omnium argumentorum esse de-

debeat: *αὐτος ἔφα **). Cum hoc loco conferatur *lib. I. contra Celsum* n. 7. p. 325. το δ' ἐναι μετὰ τὰ ἐξωτερικὰ, μὴ εἰς τὰς πολλὰς φθάνοντα, ἔ μόνον ἰδίον τὰ χριστιανῶν λόγῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν φιλοσοφῶν, παρ' οἷς τινες μὲν ἦσαν ἐξωτερικοὶ λόγοι, ἕτεροι δὲ ἐσωτερικοὶ καὶ τινες μὲν ἀκίνητοι Πυθαγόρα, ὡς αὐτὸς ἔφα. ἄλλοι δ' ἐν ἀπορήτῳ διδασκαμοὶ, τὰ μὴ ἀξία φθάνειν εἰς ἀκοῆς βεβήλας καὶ μηδεπῶ νεκαθαρμένας: „caeterum quaedam esse reconditiora nec omnibus relecta, id Christianae doctrinae commune est cum philosophia, ubi quaedam exteriora, quaedam etiam interiora sunt. Nam quibusdam Pythagorae discipulis satis erat: ipse dixit: cum alii clam docerentur, quae profanis nec purgatis auribus tutum non erat committere.„

Agmen claudat locus *contra Cels. lib. III. n. 52. p. 482. ἀποκρυπτομεν δὲ καὶ παρασιώπωνμεν τὰ βραδυτέρα, ἔργῳ ἀπλῶστερος θεωροῦμεν τὰς συνερχομένους καὶ δεομένους λόγων, τροπικῶς ὀνομαζομένων γαλα:* „arcaniora autem silentio praetermittimus, cum qui audiunt simpliciores, nobis videntur & opus habere sermonibus, qui tropice dicuntur lac.„

§. XXII.

Ex his itaque ut opinor, patet Christum & Apostolos, primosque ecclesiae christianae doctores sapienter distinxisse inter homines rudes, i. e. *σαρκίνας*, & inter perfectiores, i. e. *πνευματικῶν*. Nostrum igitur esse & hodie videtur, eorum insitire vestigiis, omnibusque omnia fieri, ut eo facilius vera & pura Christi doctrina varie ad varios audito-

res,

*) Nempe, ut Pythagorae hoc carmen solebat imperitorum causa olim frequentari: etiam imperitorum lectorum S. S. causa hic dicit, iis sufficere, scriptura dicit, seu deus dixit in scriptura. Nobis iam non licet, huius carminis veram & iustam vim describere accuratius. Sufficit autem, admonuisse, multam inesse ambiguitatem, si quis fatetur, *scriptura hoc dicit*; ergo verum est. Vidit iam *Augustinus*, (de Genesi ad litteram) inesse variis sententis sensus quatuor, quinque, omnes veros, ratione tot legentium. Sed, an ratione scribentis & loquentis? alia est quaestio.

res, propagetur, omnibusque reddatur amabilior. Nostro praesertim tempore quotidie fere contra sanctissimam istam religionem oppugnantium, varia eduntur scripta, quae multis animi tranquillitatem eripere, & a Christi religione eos alienos efficere, possunt, nisi in dies magis magisque demus operam, ut religionem vniuersalem, καθολικην, maximeque necessariam ad salutem, purgemus a multis serioris aevi, appendicibus aut ideis localibus; satis forte quidem eruditus, sed quae magis verae religionis vim, ut ita dicam, obscurare, quam adiuuare soleant. Ista additamenta multis praebent occasionem contemptus, negligentiae, indignationis, taediique & impedimenti varii; tempori igitur inferuendum nobis est, & nostris coaetuis tali ratione tradenda sunt religionis principia, ac eorum ingenio vel rudi vel exercitato sint accommodata *). Hac in re inter alios Vener. STEINBARTH, qui in Viadrina Francofurtensi, maxima floret laude; in *Systemate illo purioris philosophiae christianismi* duo delineauit systemata: vnum ad captum των νηπιων, σαρκικων, qui quasi signa & miracula flagitant; & alterum in vsum eorum, qui scrutantur sapientiam, i. e. τελειων, πνευματικων. Tale discrimen nullo modo negligere debemus; φιλοσοφον μεν γαρ πληθος αδυνατον γενεσθαι, ut asseuerat Clemens alex. Strom. lib. V. p. 554. sed idem etiam alio in loco (Strom. lib. V. p. 602.) iis, qui plebem cognitione ingenique viribus antecedunt, sequentem scribit regulam: εικον επι κατα την των πολλων δοξαν περι τε θεσ υποληπτων.

*) Mirari licet, esse, vel hoc seculo ex ipsa Lutherana ecclesia, qui dubitent, an hominum sit, arbitrari, de veritatibus, quae tempori cuidam sint magis necessariae, quam aliae. Scripserat. V. praefes in isto libello, ausführliche Erklärung über einige theologische Aufgaben, Censuren und Klagen &c. wenn Lehrer die in unserer Zeit nöthige Wahrheiten aus der Bibel aussuchen, und diesen Auszug ... vorzüglich unsern Zeitgenossen empfehlen -- -- Hic opponit auctor aliquis collectae historiae ecclesiasticae: Solten Menschen wol die Einsicht und Befugnis haben, die zu einer gewissen Zeit nöthigen Wahrheiten auszufuchen? Nempe talibus sententiis, tam sedulo molestis & iniquis, quis operae pretium ducat reponere? Christo & Paulo tales censores contradicant, & ipsis formulis sollempnibus, quibus solent rei sacrae nostro tempore praefici.

I. S. S. E. M. L. E. R.
AESTVMATISSIMO
HVIVS LIBELLI AVCTORI

S. P. D.

Brucissimas habebis litteras, etsi non solum non alienus sum ab isto epistolarum genere, quod amorem mutuum publice significat; sed etiam rerum, quas vel laudandi tvi causa perscriberem, vel argumento, quod tractasti adderem, varia copia non deest. Sed isto tempore adeo ego otio non abundo, ut illo fere omnino caream. Neque vero destituere liberalem tviam expectationem possum, quin vel aliquod litterarum adiciam; quibus, si qua ratione opus sit, vel publice confirmem illam laudum tvarum partem, quae maxime pertinet ad sacrarum humanarumque litterarum cultorem. Diligentiam continuam feliciter a te publicis privatisque, quae hic habentur, lectionibus semper impensam, facile erident Fautores; quibus, si ratio fert atque occasio, haud dubie etiam approbabis variam ingenii, quam comparasti, facultatem, animique bene compositi liberalem & dignam indolem. Atque si porro ipse coniunxeris cum hoc scribendi tirocinio continua experimenta, & domesticae quasi, succrescentisque christianae virtutis, & beneficae in alios emendandos: numquam erit, ut aut te poeniteat vitae academicae, aut Fautores huius clientelae. Quod ad libellum hunc attinet, tvis omnino est; vix pauca addidi, illustrandarum rerum causa, nomina fere & exempla; plura refeci, quae satis copiosa collegeras; quibus praeterea non opus esse putabam, nec ad causae summam, nec ad diligentiae laudem. Debebam vero admonuisse iusto tempore, ut & ipsam causam propius illustrares, qua toties repetitos legimus istos sermones, quos σαρκωδεις maxime inseruire statuis; nempe eam ob rem tam frequens est eius generis institutio, quia semper surreperent Iudaici inuenusti interpretes, qui auditores tam Christi quam Apostolorum novis commentis corrumpere. Πολλα πνευματα πλανα succedebant, qui impediabant currentes. Sed expleuisti omnino omne consilium, quod fecutus es; nec dubito etiam alios fore, qui vilitatem tvi libelli non distiteantur. Facies autem ipse, ut numquam doctorem culpa redarguat. Vale, & mei memoriam, exemplique, si quod recte praebui, liberaliter recole. Dab. in Frideric. regia d. 9. Decembr. 1778.

G

AMAN-

AMANTISSIMO SVAVISSIMOQVE

V O G T I O

DOCTISSIMO DISSERTATIONIS AVCTORI

S. P. D.

CAROLVS MARTINVS HUMMEL

HALENSIS

SEMINARII REGII THEOL. SENIOR.

Quid unquam mihi optatius evenire potuisset, quam numero amicorum TVORVM adscribi, TECUM per aliquot ab hinc annos amice semper, familiariter &, quod caput est in amicitia, constantè vivere, ardore TVO in litteris tractandis flagrantissimo incitari, atque ex eruditione TVA eximia fructum quam plurimum percipere, plane nescio. Ad ingenuam enim integritatis, probitatis atque doctrinae laudem adspiranti quid suavius, quid vilius, quam talis viri amicitia, qui illarum virtutum studio indefesso & eruditionis laude inter reliquos longe lateque splendescit? Quum igitur inde a primo, quo TE vidi, tempore excellens ingenium TVVM amplamque eruditionem admirari & virtutum TVARVM spectatorem esse mihi licuit, omnem adhibui operam, ut amicitiam TVAM consequerem & amore in me TVO dignis virtutis studio inuenirem. Virtus enim, virtus inquam & conciliat amicitias & conseruat. Tandem id obtinui, quod certe maximam mihi attulit voluptatem atque vilitatem. Quae cum ita sint, quare recusarem, publice declarare, quantum profuit ista TECVM consuetudo, & qualem fructum ingenii & virtutis omnisque TVAE praestantiae percepi, simulque TIBI ex animo hunc studiorum TVORVM cursum tanta cum laude exactum, & haec eruditionis TVAE specimen, quod publico subiecturus es examini ac splendida, quae TE expectant, virtutis doctrinaeque praemia, gratulari. Persuafus sis, amantissime VOGTI, me omni studio esse

quae-

quaesturum, vt magis magisque amicitia T V A dignus & virtutum tuarum imitator accuratior euadam. Quod reliquum, me amori & amicitiae T V A E commendatissimum habeas velim, prouti & T I B I ex mea parte amicam mentem numquam non deditissimam, nulla rerum vicissitudine labefactandam, sed mutuis benevolentiae studiis cum annis succrescentem, sanctissime spondeo. Vale. Dab. in Regia Frideric. d. XII. Decembr. clo Io cc LXXVII.

AESTVMATISSIMO ATQVE CARISSIMO
V O G T I O
DISPV TATIONIS AVCTORI

S. P. D.

C. L. SADEWASSER NEOMARCHICVS.

EX animo T I B I gratulor, quod feliciter emensus es hoc spatium academicum; peruenisti enim ad eum terminum, quo solent publice audientibus commilitonibus repraesentare fructum quasi primum academicum, si qui regia liberalitate adiui fuerint in litterarum studiis. Feliciter! Praeibis igitur & aliis praeclarum exemplum iustae contentionis & diligentiae, quam hoc maxime tempore tam opportuno quam accipiti, adhibere decet saerae eruditionis probum cultorem. Sed intelligo, nec laudibus T E meis multum delectari, nec satis dignas a me proficisci posse. Parcā igitur ei sensui, quem amicitia facile, etiam in loco non commodo, fuscitare solet. Id potius T I B I confirmo, adeo me & probare hoc vniuersum, quod elegisti, argumentum, & eius venustam expositionem: vt non nihil ipse quasi mihi metuam, qui aduersarii instar publice sustinere audeo; siue quia ipse volebas, siue quia

cuperem quasi interesse amici aestumatissimi rebus gerendis, cuius ce-
 teram societatem solebam per hoc tempus maxime amare, quo in iis-
 dem versamur aedibus S. V. hospitis nostri *SEMLERI*, aeterna pietate
 suscipiendi. Bonis omnibus sane nos iunxit illa studiorum, & priuato-
 rum & illa publici instituti & propositi, societas, quae Seminarii regii ci-
 uibus constat. Nunquam poenitebit communis contentionis & diligen-
 tia, quam impendimus diuinis humanisque litteris copiosius haurien-
 dis; quarum ingens ille ambitus, quem quasi propius intueri didicimus,
 futuram omaem vitam ita reget atque impellet, vt nunquam remittam-
 us a continuo seruore & studio. Felices olim religionis christianae
 adiutores, qui istam scripturae sacrae copiam & amplitudinem, illa tam
 magnifica *τεμνησια* (vt του πανν *TELLERI* verbis vtar) educationis
 succrescentis & institutionis των σαρκικων ad suscipiendum το πνευμα,
 diligenter exquirunt, studiose imitantur, & sic religionis vera incremen-
 ta procurant. Seruabimus igitur & nos τυτον υγιανωντων λογων, si
 contingat sacris ministeriis admoueri. His sacris & piis votis postquam
 operatus sum, laeto animo fausta omnia *TIBI* & apprecor & ominor.
 Vale & amicitiae istam dulcedinem mihi porro impertiri ne desinas.
 Dabam Halae d. 11. Decembr. clo 10 cclxxviii.

Fe 4194

ULB Halle 3
002 623 889

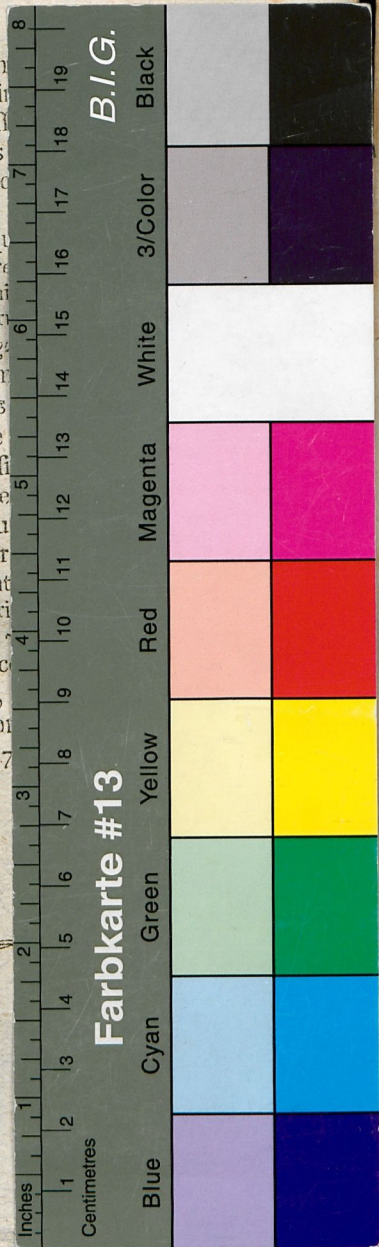

ST

Retov

22.
DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
DISCRIMINE
INTER
Σ Α Ρ Κ Ι Κ Ο Υ Σ
ET
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ

QVAM
PRAESIDE
VIRO SVMME VENERANDO EXCELLENTISSIMO AMPLISSIMO
DOCTISSIMO
IOANNE SALOMONE SEMLERO
S. S. THEOL. DOCTORE, ORDINIS THEOLOG. SENIORE
SEMINARII REGII DIRECTORE
REGIORVM ET HALBERSTADIENSIVM ALVMNORVM EPHORO
PRAECEPTORE ATQVE PATRONO
OMNI PIETATE AETERNVM COLENDO
DIE X I V. D E C E M B R.
H. L. C.
PVBLICE DEFENDET
A V C T O R
IOANNES THEOPHILVS VOGT
BEROLINAS
THEOL. CVLTOR ET SEMINARII REGII THEOLOG. SENIOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS IOANNIS CHRIST. HENDELII
MDGCLXXVIII.

6½)